GRAMMATICAE INSTITVTIONES GVARINI VERONENSIS.

SVIS EXEMPLIS & alijs rebus auctæ.

Omnia nunc denuò innumeris mendis repurgata, accuratiusque quàm antehac vnquam excussa.

VENETIIS,
Apud Altobellum Salicatium,
M D LXXIII.

GRAMMATICAE INSTITVTIONES GVARINI VERONENSIS.

SVIS EXEMPLIS & alijs rebus auctæ.

Omnia nunc denuò innumeris mendis repurgata, accuratiusque quàm antehac vnquam excussa.

VENETIIS,
Apud Altobellum Salicatium,
M D LXXIII.

Li Articoli del mascolino.

Hic	huius	huic	hunc	ab hoc
il	del	al	il	dal
Hi	horum	his	hos	ab his
li	delli	alli	li	dalli.

Li Articoli del feminino.

Hæc	huius	huic	hanc	ab hac
la	della	alla	la	dalla
Hę	harum	his	has	ab his
le	delle	alle	le	dalle.

Li Articoli del neutro sono simili alli articoli del mascolino.

DE DECLINATIONIBVS NOMINVM.

RIMA declinatio habet nominatiuũ et vocatiuũ ſimilem, genitiuũ & datiuũ ſingularẽ, nominatiuũ et vocatiuũ pluralẽ in æ diphtongum, genitiuũ pluralem in arum, datiuum & ablatiuum in is, et in hoc conuenit cum ſecunda declinatione.

Nominatiuo hic poeta, &c.

SEcunda declinatio ſi habet nominatiuũ in us, habet uocatiuũ in e, vt hic dominus, o domine: ſi ſunt nomina propria formant vocatiuum à genitiuo abiecta i, vt Antonius, Antonij, ò Antoni: ſi habent nominatiuum in r, habent vocatiuum ſimilem: datiuum & ablatiuum ſingularem ſimilem in o: nominatiuum & vocatiuum pluralem ſimilem in i: genitiuum in orum: datiuum & ablatiuum pluralem ſimilem in is, & in hoc conuenit cum prima declinatione.

NOmina neutra habent tres caſus ſimiles, nominatiuũ, accuſatiuũ, & vocatiuũ, tã in ſingulari, quàm in plurali.

TErtia declinatio habet varias terminationes, nominatiuum & vocatiuum ſimilem genitiuum in is, datiuum in i, ablatiuum in e, nominatiuum & vocatiuum pluralem ſimilem in es, genitiuũ pluralẽ in um, in ium aũt cum ablatiuis ſingularis deſinit in i, vt ſedili, ſedilium, aut cum nominatiuus terminatur in is, vt fortis, fortium. ſi verò nominatiuus terminatur in rs, aut in ns, eodem modo habet genitiuum in ium, vt pars partium, mons montium. datiuum & ablatiuũ in ibus, accuſatiuum in es.

QVarta declinatio habet nominatiuum & vocatiuum tã ſingularem quàm pluralem ſimilem & genitiuũ ſingu

 larem

larē, & accuſatiuū pluralem, datiuū in ui, ablatiuū in is, genitiuum pluralem in uum, datiuum pluralem, & ablatiuum in ibus. Et in hoc conuenit cum tertia declinatione.

QVinta declinatio habet nominatiuū & accuſatiuum, tā ſingularē quàm pluralē, et accuſatiuū pluralem ſimilem, genitiuum ſingularē, & datiuū in ei diuiſa ſyllaba, ablatiuum in e, & in hoc conuenit cū tertia declinatione: genitiuū pluralem in um, datiuum, & ablatiuum in ebus.

ACcuſatiuus ſingularis primę declinationis habet am, pluralis habet as, Accuſatiuus ſecundæ & quartæ declinationis habet um: accuſatiuus pluralis ſecundæ declinationis habet: accuſatiuus ſingularis tertię et quintæ declinationis habet em.

Declinationes Nominum.

Prima.

Nominatiuo hic poeta, genitiuo huius poetæ, &c.

Secunda.

Nominatiuo hic dominus, genitiuo huius domini, &c.

Antonius Antonij.

Hic magiſter.

Hoc templum.

Tertia.

Nominatiuo hic pater, genitiuo huius patris, &c.

Hic finis.

Hic fons.

Hæc pars.

Hoc cubile.

Quarta.

Nominatiuo hic viſus: genitiuo huius viſus, &c.

Hoc cornu, huius cornu.

Quinta.

Hic vel hæc dies, huius diei, &c.

Verbum

IN indicatiuo, amo amas amat . Et pluraliter amamus amatis amant.
Io amo,tu ami, quello ama.Nel numero del piu,noi amiamo voi amate, quelli amano.
Præterito imperfecto amabam amabas amabat. Et plurali ter amabamus amabatis amabant.
Io amaua,tu amaui,quello amaua. Nel numero del piu, noi amauamo, voi amauate,quelli amauano.
In imperatiuo ama tu,amet ille. Et pluraliter amemus ama te amant .
Ama tu,ami quello. Nel numero del piu,amiamo noi,amate voi,amino quelli .
In optatiuo, vtinam amarem res, ret . Et pluraliter vtinam amaremus,amaretis,amarent.
Dio volesse ch'io amasse,che tu amassi, che q̃llo amasse. Nel numero del piu,Dio volesse che noi amassimo,che voi amaste che quelli amassino . (ametis ament.
In subiunctiun cum amem,es,et. Et pluraliter cum amemus
Amando io,amando tu,amando quello. Nel numero del piu amando noi, amando voi,amando quelli.
Vt amẽ,vt ames,vt amet. Et pluraliter vt amemus,vt ametis,vt ament.
Accio ch'io ami,et per amare,accio che tu ami,& ꝑ amare: accio che quello ami,& per amare.Nel numero del piu: accio che noi amiamo, & per amare: accio che voi amiate, & per amare: accio che quelli amino,& per amare.
Præterito imperfecto cum amarem amares amaret. Et pluraliter cum amaremus amaretis amarent.
Amando io, amando tu,amando quello. Nel numero del piu amando noi,amando voi, amando quelli.

Vt amarē amares amaret. Et pluraliter vt amaremus amaretis amarent.
Accio ch'io amasse, & per amare, accio che tu amassi, et per amare, accio che quello amasse & per amare. Nel numero del piu, accio che noi amassimo & per amare, accio che voi amaste & per amare, accio che quelli amassino, & p amare.
Si amarē amares ret. Et pluraliter si amaremus retis rent.
S'io amasse, se tu amassi, se quello amasse. Nel numero del piu, se noi amassimo, se voi amaste, se quelli amassino.
Amarē amares amaret. Et pluraliter amaremus retis rent.
Io amarei, tu amaresti, quello amaria, & amarebbe. Nel numero del piu, noi amaremo & amariamo, voi amaresti, quelli amariano & amarebbono.
In infinitiuo amare.
Amare.
In indicatiuo p̄terito pfecto amaui, amauisti, amauit. Et pluraliter amauimus, amauistis, amauerunt, vel amauere.
Io amai & ho amato, tu amasti, quello amò, & ha amato. nel numero del piu, noi amamo et habbiamo amato, voi amaste & hauete amato, quelli amarono & hanno amato.
In optatiuo vtinam amauissem amauisses amauisset. Et pluraliter vtinam amauissemus, amauissetis, amauissent.
Dio volesse ch'io hauesse amato, ché tu hauessi amato, che quello hauesse amato. Nel numero del piu, Dio volesse, che noi hauessimo amato, che voi haueste amato, che quelli hauessino amato.
In subiunctiuo cum amauerim amaueris amauerit. Et pluraliter cum amauerimus amaueritis amauerint.
Hauendo io amato, hauendo tu amato, hauendo quello amato. Nel numero del piu, hauendo noi amato, hauendo voi amato, hauendo quelli amato.

Amauerim amaueris amauerit. Et pluraliter amauerimus amaueritis amauerint.
Io amarei et amaria, tu amaresti, q̃llo amaria, et amarebbe.
Nel numero del piu, noi amaremo & amariamo, voi amareste, quelli amariano & amarebbono.
Amauerim, amaueris, amauerit. Et pluraliter amareuimus amaueritis amauerint.
Io haurei & haueria amato, tu haueresti amato, quello haueria & hauerebbe amato. Nel numero del piu, noi haueremo & haueriamo amato, voi hauereste amato, quelli haueriano & hauerebbono amato.
In subiunctiuo cum amauissem amauisses amauisset. Et pluraliter cum amauissemus amauissetis amauissent.
Hauẽdo io amato, hauendo tu amato, hauendo quello amato.
Nel numero del piu, hauendo noi amato, hauendo voi amato, hauendo quelli amato.
Si amauissem amauisses amauisset. Et pluraliter si amauissemus amauissetis amauissent.
S'io hauesse amato, se tu hauessi amato, se quello hauesse amato, se noi hauessimo amato, se uoi haueste amato, se quelli hauessino amato.
Amauissem, amauisses, amauisset. Et pluraliter amauissemus amauissetis amauissent.
Io hauerei et haueria amato, tu haueresti amato, quello haueria et hauerebbe amato, nel numero del piu, noi haueremo et haueriamo amato, voi haureste amato, quelli haueriano, & hauerebbono amato. Infinitiuo amauisse hauer amato.
In indicatiuo futuro amabo, amabis, amabit. Et pluraliter amabimus, amabitis, amabunt.
Io amarò, tu amarai, quello amarà. Nel numero del piu, noi amaremo, voi amarete, quelli amaranno.

In imperatiuo amato tu , amato ille. Et pluraliter amemus, amatote, amanto.

Amarai tu, amarà quello, amaremo noi, amarete voi, amino quelli.

In optatiuo vtinam amem, ames, amet. Et pluraliter vtinam amemus, ametis, ament.

Dio voglia ch'io ami, che tu ami, che quello ami. Nel numero del piu, Dio voglia che noi amiamo, che voi amate, che quelli amino.

In subiunctiuo futuro cum vel postquam amauero amaueris amauerit. Et pluraliter cum vel postquã amauerimus, amaueritis amauerint.

Poi ch'io hauerò amato, poi che tu hauerai amato, poi che quello hauerà amato. Nel numero del piu, poi che noi haueremo amato, poi che voi hauerete amato, poi che quelli haueranno amato.

Si amauero, amaueris, amauerit. Et pluraliter si amauerimus, amaueritis, amauerint.

S'io amerò & hauerò amato, se tu amerai & hauerai amato, se quello amarà & hauerà amato. Nel numero del piu, se noi amaremo & haueremo amato, se voi amarete & hauerete amato, se quelli amaranno & haueranno amato.

In infinitiuo futuro amatum ire, andar ad amare, vel amaturum esse, essere per douer amare.

Verba neutra & deponentia eodem modo flectentur paucis rebus admodum mutatis in alijs coniugationibus.

Verbum passiuum.

IN indicatiuo, amor amaris vel amare amatur. Et pluraliter amamur amamini amantur.

Io son amato, tu sei amato, q̃llo è amato. Nel numero del piu, noi siamo amati, voi sete amati, quelli sono amati. Preterito

imperfecto

imperfecto amabar amabaris, vel bare, tur. Et pluraliter amamur, mini, tur. Io era amato, tu eri amato, q̃llo era amato. Nel numero del piu, noi erauamo amati, voi erauate amati, quelli erano amati. In imperatiuo amare tu, ametur ille. Et pluraliter amemur amemini amentur.
Sia amato tu, sia amato quello. Nel numero del piu siamo amati noi, siate amati voi, siano amati quelli.
In optatiuo, vtinã amarer, reris, vel amarere amaretur. Et pluraliter vtinam amaremur amaremini amarentur.
Dio volesse ch'io fosse amato, che tu fossi amato, che quello fosse amato. Nel numero del piu, Dio volesse che noi fossimo amati, che voi foste amati, che quelli fossino amati.
In subiunctiuo, cum amer ameris, vel amere ametur. Et pluraliter cum amemur amamini amentur.
Essẽdo io amato, essẽdo tu amato, essendo quello amato. Nel numero del piu, essendo noi amati, essendo voi amati, essendo quelli amati.
Vt amer ameris, vel amere ametur. Et pluraliter vt amemur amemini amentur.
Accio ch'io sia, & per esser amato: accio che tu sij & per esser amato: accio che quello sia & per esser amato. Nel numero del piu: accio che noi siamo et per esser amati: accio che uoi siate & ꝑ esser amati: accio che quelli siano & ꝑ esser amati.
Preterito imperfecto cũ amarer amareris, vel amarere amaretur. Et pluraliter cũ amaremur amaremiui amarentur.
Essendo amato io, essendo amato tu, essendo amato quello, essendo amati noi, essendo amati voi, essendo amati quelli.
Vt amarer amareris, vel amarere amaretur. Et pluraliter vt amaremur amaremini amarentur.
Accio ch'io fosse et ꝑ eẽr amato: accio che tu fossi et ꝑ eẽr amato: accio che quello fosse et ꝑ esser amato. Nel numero del piu: accio

accio che noi fossino & per esser amati: accio che voi foste & per esser amati, accio che quelli fossino & per esser amati.
Si amarer amareris vel amarere amaretur. Et pluraliter si amaremur amaremini amarentur.
S'io fosse amato, se tu fosti amato, se quello fosse amato, nel numero del piu, se noi fossimo amati, se voi foste amati, se quelli fossino amati. Amarer amareris vel amarere amaretur. Et pluraliter amaremur amaremini amarentur.
Io sarei & saria amato, tu saresti amato, quello saria, ouer sarebbe amato. Nel numero del piu noi sarēmo, ouer sariamo amati, uoi sareste amati, q̃lli sariano, ouer sarebbono amati.
In infinitiuo amari, esser amato.
In indicatiuo preterito perfecto amatus sum uel fui, es vel fuisti, est vel fuit. Et pluraliter amati sumus vel fuimus, amati estis vel fuistis, amati sunt vel fuerunt. Io fui e son sta amato, tu fusti e sei sta amato, quello fu & è sta amato. nel numero del piu noi fummo & siamo stati amati, uoi foste et sete stati amati quelli furono & son stati amati. Preterito ꝑfecto & plusquā perfecto, amatus eram vel fueram amatus eras uel fueras, amatus erat vel fuerat. Et pluraliter amati eramus uel fueramus amati eratis uel fueratis, amati erāt uel fuerāt.
Io era stato amato, tu eri stato amato, quello era stato amato. Nel numero del piu noi erauamo stati amati, voi erauate stati amati quelli erano stati amati.
In optatiuo, vtinam amatus essem vel fuissem, amatus esses vel fuisses, vtinam ille amatus esset vel fuisset. Et pluraliter vtinam amati essemus vel fuissemus, amati essetis vel fuissetis, vtinam illi amati essent vel fuissent.
Dio uolesse ch'io fosse sta amato, che tu fossi sta amato, che q̃llo fosse sta amato. Nel nūero del piu, Dio uolesse che noi fossimo sta amati, che uoi foste stati amati, che q̃lli fossino stati amati.
In

In subiunctiuo præterito imperfecto cum amatus sim vel fuerim, cum amatus sis vel fueris, cum ille amatus sit vel fuerit. Et pluraliter cum amati simus vel fuerimus, amati sitis vel fueritis, cum illi amati sint vel fuerint.

Essendo io sta amato, essendo tu sta amato, essendo quello sta amato. Nel numero del piu, essendo noi stati amati, essendo quelli stati amati.

Vt amatus sim vel fuerim, vt amatus sis vel fueris, vt ille amatus sit vel fuerit. Et pluraliter vt nos amati simus vel fuerimus, vt amati sitis vel fueritis, vt illi amati sint vel fuerint.

Accio ch'io sia, & per esser amato, accio che tu sii, & per esser amato, accio che quello sia, et per esser amato. Nel numero del piu, accio che noi siamo et per esser amati, accio che voi siate, & per esser amati, accio che quelli siano & per esser amati.

Præterito plusquam perfecto, Cum amatus essem vel fuissem cum amatus esses vel fuisses, cum ille amatus esset vel fuisset. Et pluraliter cum amati essemus vel fuissemus, amati essetis vel fuissetis, cum illi amati essent vel fuissent.

Essendo io sta amato, essendo tu sta amato, essendo quello sta amato. Nel numero del piu, essendo noi stati amati, essendo voi stati amati essendo quelli stati amati.

Si amatus essem vel fuissem:, si amatus esses vel fuisses si ille amatus esset vel fuisset. Et pluraliter si amati essemus vel fuissemus, si amati essetis vel fuissetis si illi amati essent vel fuissent.

S'io fosse sta amato, se tu fossi sta amato, se quello fosse sta amato. Nel numero del piu se noi fossimo stati amati, se voi foste stati amati, se quelli fossino stati amati.

Amatus essem vel fuissem, amatus esses vel fuisses, ille amatus esset vel fuisset. Et pluraliter amati essemus vel fuissemus.

ſemus, amati eſſetis vel fuiſſetis illi amati eſſent vel fuiſſent.
Io ſarei & ſaria ſta amato, tu ſareſti ſta amato, quello ſaria, ouer ſarebbe ſta amato. Nel numero del piu, noi ſaremo, ouer ſariamo ſtati amati, uoi ſareti ſtati amati, quelli ſariano, ouer ſarebbono ſtati amati.
In infinitiuo, præterito perfecto & pluſquam perfecto amatum eſſe vel fuiſſe, eſſer ſtato amato.
In indicatiuo, futuro amabor amaberis vel amabere amabitur. Et pluraliter amabimur amabimini amabuntur.
Io ſarò amato, tu ſarai amato, quello ſarà amato, nel numero del piu, noi ſaremo amati, voi ſarete amati, quelli ſaranno amati.
In imperatiuo, amator tu, amator ille. Et pluraliter amemur ameminor amantor.
Sarai amato tu, ſarà amato quello. Nel numero del piu, ſaremo amati noi ſarete amati voi, ſaranno amati quelli.
In optatiuo vtinam amer ameris vel amere ametur.
Et pluraliter vtinam amemur amemini amentur.
Dio voglia ch'io ſia amato, che tu ſij amato, che quello ſia amato. Nel numero del piu. Dio voglia che noi ſiamo amati, che voi ſiate amati, che quelli ſiano amati.
Hic obiter notandum Cenſeo quod pueris non erit inutile, imo erit ſcitu dignum, & in promptu ſemper habẽdum, videlicet, quòd ex quatuor coniugationibus. Prima habet, à, productũ ante s, vel ante ris, vt amo, amas, & amor, amaris.
Secunda habet è, productum ante s. vel ante, ris, vt doceo, doces, & doceor doceris.
Tertia habet, i, correptam ante, s, vel ante ris, vt lego, legis, & legor, legeris.
Quarta habet, i, productum ante s uel ante ris, ut audio, audis & audior, audiris,

Inte-

Interim pueros id meminisse uelim quod. Si animaduerterint, nunquam errabunt in lectendis verborum coniugationibus, quam omnia verba optatiua, & subiunctiua paßiua formãtur à suis actiuis mutata m in r. ut amarem, amarer, amem, amer, vt legerem, legerer, legar, & sic de singulis.

In subiũctiuo cũ uel postquã amatus ero uel fuero, amatus eris uel fueris, amatus erit uel fuerit. Et pluraliter cũ uel postq̃ amati erimus uel fuerimus, eritis uel fueritis, erũt uel fuerint.

Poi che sarò sta amato, poi che tu serai sta amato, poi che quello sarà sta amato. Nel numero del piu, poi che noi saremo stati amati, poi che voi sarete stati amati, poi che quelli sarano stati amati.

Si amatus ero vel fuero, si amatus eris vel fueris, si ille amatus erit vel fuerit. Et pluraliter si nos amati erimus vel fuerimus, si amati eritis vel fueritis, si illi amati erũt, vel fuerint.

S'io farò sta amato, se tu sarai sta amaio, se q̃llo sarà sta ato. Nel numero del piu, se noi saremo stati amati, se uoi sarete stati amati, se quelli saranno stati amati.

In infinitiuo. Amatum iri per douer esser amato.

Reliqua verba paßiua eodem modo flectuntur, in alijs autem coniugationibus, pauca ad modum immutabuntur.

Verbum Substantiuum.

SVm es est. Et pluraliter sumus estis sunt.

Io son, tu sei, quello è. Nel numero del piu, noi siamo, voi sete, quelli sono.

Preterito imperfecto erã eras erat. Et pluraliter eramus eratis erant.

Io era, tu eri, quello era. Nel numero del piu, noi erauamo, uoi erauate, quelli erano.

In imperatiuo sis, vel es, sit. Et pluraliter simus este sint.

Sia tu, sia quello. Nel numero del piu siamo noi, siate voi, siano quelli.

In optatiuo vtinam essem esses esset. Et pluraliter utinam essemus essetis essent.

Dio volesse, ch'io fosse, che tu fossi, che quello fosse. Numero del piu, Dio volesse che noi fossimo, che voi foste, che quelli fossino. In subiunctiuo cum essem esses esset. Et pluraliter cum essemus essetis essent.

Essendo io, essendo tu, essendo quello. Nel numero del piu, essendo noi, essendo voi, essendo quelli.

Vt essem esset. Et pluraliter vt essemus essetis essent.

Accio ch'io fosse, & per essere. Accio che tu fosti, & p essere. Accio che quello fosse, & per essere. Nel numero del piu.

Accio che noi fossimo, & per essere.

Accio che voi foste & per essere, accio che quelli fossino, & per essere.

Si essem esses esset. Et pluraliter si essemus essetis essent.

S'io fosse se tu fosti, se quello fosse. Nel numero del piu, se noi fossimo, se voi foste, se quelli fossino. In infinitiuum esse essere; In indicatiuo, fui fuisti fuit. Et pluraliter fuimus fuistis fuerunt vel fuere.

Io fui & son stato; tu fosti & sei stato, quello fu & è stato. Nel numero del piu noi fummo & siamo stati, voi foste & sete stati, quelli furono & sono stati. In optatiuo vtinam fuissem fuisses fuisset. Et pluraliter vtinam fuissemus fuissetis fuissent.

Dio volesse che io fosse stato, che tu fosti stato, che quello fosse stato. Nel numero del piu, Dio volesse che noi fossimo stati, che voi fosse stati, che quelli fossino stati.

In subiunctino cũ sim sis sit. Et pluraliter cũ simus sitis sint. Essendo io, essẽdo tu, essendo q̃llo. Nel numero del piu, essendo noi, essendo voi, essendo quelli. Vt sim sis sit. Et pluraliter vt simus sitis sint: accio ch'io sia, et per essere, acciochе tu sii et p̃ essere

eßere: accio che quello sia, & per eßere. Nel numero del piu: accio che noi siamo, & per eßere; accio che voi siate, & per eßere accio che quelli siano & per eßere.
Sim sis sit. Et pluraliter simus este sint. Io sarei ouer saria, tu saresti, quello saria, ouer sarebbe, noi saressimo ouer sariamo, voi sareste, quelli sariano, ouero sarebbeno.
Præterito plusquam perfecto cum fuißem fuißes fuißet. Et pluraliter cum fuißemus fuißetis fuißent.
Essendo io stato, eßendo tu stato, eßendo quello stato. Nel numero del piu, eßendo noi stati eßendo voi stati, eßendo quelli stati.
Si fuißem fuißes fuißet. Et plu. si fuißemus fuißetis fuißẽt.
S'io fosse stato, se tu fosti stato, se quello fosse stato. Nel numero del piu, se noi fossimo stati, se voi foste stati se quelli foßino stati.
Fuißẽ fuisses fuisset. Et pluraliter fuissemus fuissetis fuissent.
Io sarei stato, tu saresti stato, quello saria ouer sarebbe stato. Nel numero del piu, noi saremmo ouer sariamo stati, voi sareste stati, quelli sariano ouer sarebbono stati.
In indicatiuo futuro ero eris erit. Et plu. erimus eritis erũt.
Io sarò, tu sarai quello sarà. Nel numero del piu, noi saremo, voi sarete, quelli saranno.
In imperatiuo futuro esto tu, esto ille, Et pluraliter simus nos, estote vos, sunto illi.
Sarai tu, sarà quello. Nel numero del piu, saremo noi, siate voi, siano quelli.
In optatiuo vtinam sim sis sit. Et pluraliter vtinam simus
Dio voglia ch'io sia, che tu sii, che quello sia. Nel numero del piu, Dio voglia che noi siamo, che voi siate, che quelli siano.
In subiũctiuo cũ vel post quàm ero vel fuero, eris vel fueris, erit vel fuerit. Et pluraliter cũ vel postquã erimus vel fuerimus,

mus, eritis, vel fueritis, erunt vel fuerint.
Poi ch'io sarò & sarò stato, poi che tu sarai & sarai stato, poi che quello sarà, & sarà stato. Nel numero del piu, poi che noi saremo, & saremo stati, poi che voi sarete stati, poi che quelli sarano & sarano stati.
Si ero uel fuero, si eris uel fueris, si erit uel fuerit. Et pluraliter si erimus vel fuerimus si eritis vel fueritis. si erunt vel fuerint.
S'io sarò & sarò stato, se tu sarai & sarai stato, se quello sarà & sarà stato. Nel nũero del piu, se noi saremo & saremo stati se uoi sarete, ouer sarete stati se q̃lli sarãno, ouer sarano stati.
In infinitiuo fore vel futurum esse per douer essere.

De prima Coniugatione.

OMnia uerba primæ coniugationis formant præteritum in aui & supinũ in atũ. vt Amo as aui atũ per amare
Fxcipiuntur hęc sexdecim, sequentia, cum suis compositis.

Cubo	as	ui	itum	per dormire.
Crepo	as	ui	itum	per far sono & strepito.
Domo	as	ui	itum	per domare.
Frico	as	ui	ctum	per fregare.
Mico	as	ui	ca. su.	per risplẽdere et giocare alla mora
Neco	as	ui	enectũ	per ammazzare. & aui atum.
Nexo	as	ui	xum	per legare.
Plico	as	aui	citum. & catum	per piegare.
Seco	as	ui	ctum	per segare.
Sono	as	ui	itum	per sonare.
Tono	as	ui	itum	per tonare.
Veto	as	ui	itum	per deuedare.
Do	as	dedi	atum	per dare.
Iuuo	as	iuui	iutum	per giouare, & dilettare.
Lauo	as	laui	latum	per lauare.

Sto

Sto as ſteti ſtatum per ſtare.

Hæc tria ſequentia duo ſibi præterita ſingula uendicarunt.

Cæno	as	aui, & atus ſum	per cenare.
Iuro	as	aui, & atus ſum	per giurare.
Titubo	as	aui, & atus ſum	per vacillare.

De ſecunda declinatione.

SEcunda declinatio diuerſas habet terminationes, atque huic varia preterita formauerunt, quarum prima eſt in beo, vt

Albeo	es	ui	ca. ſup.	per biancheggiare.
Ferueo	es	ui	ca. ſup.	per bollire.
Habeo	es	ui	itum	per hauere.
Iubeo	es	iuſſi	iuſſum	per comandare.
Rubeo	es	ui	ca. ſup.	per roſſeggiare.
Sorbeo	es	ui	itum	per ſorbire.
Tabeo	es	ui	ca. ſu. p	lãguir' et venir' al meno.

Secunda terminatio eſt in ceo, vt

Doceo	es	ui	ctum	per inſegnare.
Exerceo	es	ui	itum	per eſercitare.
Luceo	es	xi	ca. ſup.	per lucere.
Mulceo	es	mulſi	ſum	per far piaceuole.
Noceo	es	ui	itum	per nuocere.
Taceo	es	ui	itum	per tacere.

Tertia eſt in deo, at huius ordinis quædam formant præteritum in di.

Quędam in ſi, quędam in ui, quędam in paßiua litteratura, in di, vt

Prandeo es di, quod & pranſus ſum, pranſum per diſnare.

Sedeo	es	di	ſeſſum	per ſedere.
Strideo	es	di	ca. ſup.	per far ſtridore.
Video	es	di	ſum	per vedere.

Sunt quædam verba huius ordinis, quæ geminant, primam ſyllabam præteriti in ſimplicibus, at in compoſitis minime, vt

Mordeo es momordi morſum per morſicare.
Pendeo es pependi penſum per pendere.
Spondeo es ſpopondi ſponſum per promettere.
Tondeo es totondi tonſum per tondare.

e in ſi.

Ardeo es arſi ſum per ardere.
Rideo es riſi ſum per ridere.
Suadeo es aſi ſum per ſuadere.

e in ui diuiſa ſyllaba.

Candeo es ui ca.ſup. per biancheggiare.
Madeo es ui ca.ſup. per bagnarſi.
Splendeo es ui ca.ſup. per riſplendere.
Studeo es ui ca.ſup. per ſtudiare.

in paſſiua litteratura.

Audeo es auſus ſum per hauer ardimento.
Gaudeo es uiſus ſum per allegrarſi.
Prandeo es di & ſus ſum per deſinare.

Quarta eſt in geo, & quæ habet l, aut r, ante geo: mutant geo in ſi, vt

Algeo es alſi per hauer freddo, & affredarſi.
Fulgeo es ſi per riſplendere.
Indulgeo es ſi ultum per compiacere.
Tergeo es ſi ſum per annettare.
Turgeo es ſi ca.ſup. per gonfiarſi.
Vrgeo es ſi ca.ſup. per ſpengere, & cõſtringere.

Quædam mutant eo in ui, diuiſa ſyllaba, vt

Egeo es ui ca.ſup.
Indigeo es ui ca.ſup. per hauer biſogno.

Rigeo

Rigeo es ui ca.ſup. per eſſer aſpro, et rigido
Vigeo es ui ca.ſup. per creſcere in vigoria.

Quædam mutant geo in xi, vt

Augeo es xi auctum per creſcere.
Frigeo es xi, ca.ſu. per hauer freddo, et per procedere.
Lugeo es xi per piagnere.
Mulgeo es xi per molgere lentamẽte.

Quinta eſt leo, & o, in ui mutatur, aut in ui diuiſa ſyllaba.

Deleo es ui etum per ſcancellare.
Fleo es eui etum per piagnere.
Impleo es eui etum per impire.
Oleo es ui per bene & male olere.

in ui diuiſa ſyllaba.

Caleo es ui ca.ſup. per hauer caldo.
Doleo es ui ca.ſup. per dolerſi.
Palleo es ui ca.ſup. per eſſer pallido.
Polleo es ui ca.ſup. per podere.

Sexta eſt in meo.

Timeo es ui ca.ſup. per hauer timore.
Tumeo es ui ca.ſup. per enfiarſi.

Septima eſt in neo.

Neo es ui etum per filare.
Moneo es ui itum per ammonire.
Teneo es ui ca.ſup. per tenere.

Octaua eſt in peo.

Stupeo es ui ca.ſup. per ſtupirſi.
Tepeo es ui ca.ſup. per eſſer tepido.

Nona eſt in reo.

Areo es ui ca.ſup. per ſeccarſi.
Floreo es ui ca.ſup. per fiorire.
Macreo es ui ca.ſup. per ſmagrirſi.

Mereo	es	sine preterito & supino per tristar si.		
Nigreo	es	ui	caret supino	per annigrirsi.
Vireo	es	ui	caret supino	per verdeggiare. in si.
Hæreo	es	hesi	sum	per accostarsi.

Decima est in sco.

Censeo	es	ui		per giudicare.

Vndecima est in eo.

Lateo	es	ui	ca.sup.	per essere nascosto.
Lacteo	es	ui	ca.sup.	per suggere il latte.
Pateo	es	ui	ca.sup.	per essere aperto.

Duodecima est pingueo, quæ, oueo.

Langueo	es	ui	ca.sup.	per ucnir almeno.
Pingueo	es	ui	ca.sup.	per ingrassarsi.
Torqueo	es	orsi	per laneare, & costringere.	
Ferueo	es	ferui	per bollire, & accendersi.	

De tertia Coniugatione.

Prima terminatio verborum tertię coniugationis est in bo.vt,

Scabo	is	bi	ca.sup.	per grattare.
Bibo	is	bi	bibitum	per beuere.
Scribo	is	psi	ptum	per scriuere.
Lambo	is	ui	ca.sup.	per lengere.
Incumbo	is	ui	itum	per dare opera.

Secunda est in co.

Dico	is	xi	ctum	per dire.
Vinco	is	ci	ctum	per vincere.
Pasco	is	peperci, vel parsi	parsum	per perdonare.
Parco	is	aui	stuum	per pascere
Cresco	is	eui	etum	per crescere.
Quiesco	is	eui	etum	per riposare.

Disco

Disco	is	didici	ca.sup.	per imparare.
Glisco	is	caret præterito & supino per crescere.		
Sisco	is	sciui	scitum	per statuire et sapere
Nosco	is	oui	otum	per cognoscere.
Posco	is	poposci. caret sup.		per dimandare.

Tertia est in do.

Rado	is	asi	asum	per radere.
Vado	is	asi		per andare.
Diuido	is	isi	sum	per diuidere.
Strido	is	di	ca.sup.	per far stridore.

Composita à do, das, tertię coniugationis geminant primam syllabam pręteriti: vt,

Abdo	is	abdidi	itum	per nascondere.
Addo	is	didi	itum	per aggiongere.

item c.

Cado	is	cecidi	asum	per cascare.
Cædo	is	cecidi	esum	ꝑ tagliare ferire &c.
Pedo	is	pepidi	ca.sup.	per far strepito.
Pendo	is	pependi	ensum	per pesare &c.
Tendo	is	tetendi	tensum	per tendere
Tundo	is	tutudi	tusum	per pestare.
Claudo	is	usi	ausum	per serrare.

at eius composita abijciunt, aut excludo.

Cudo	is	usi	usum	per battere &c.
Trudo	is	usi	usum	per spegnere.
Pando	is	andi	assum	per aprire.
Scando	is	andi	sum	per ascendere.
Accendo	is	endi	ensum	per accendere.
Defendo	is	endi	ensum	per difendere.

Quarta in go.

Ago	is	egi	actum	per fare.
Lego	is	egi	ectum	per leggere.
Rego	is	exi	ctum	per reggere.
Diligo	is	exi	ctum	per amare.
Intelligo	is	exi	ctum	per intendere.
Negligo	is	exi	ctum	per ſprecciare.
Figo	is	ixi	xum	per ficcare.
Porrigo	is	xi	ctum	per porgere.
Corrigo	is	xi	ctum	per correggere.
Dirigo	is	xi	ctum	per indrizare
Cogo	gis	gi	actum	per coſtregnere.
Frange	is	egi	actum	per rompere.
Pango	is	pepigi, & panxi,	actum	per piantare &
Tango	is	tetigi	actum	p toccare (far patti.
Cingo	is	cinxi	ctum	per cingere.
Fingo	is	xi	ctum	per fingere.
Pingo	is	xi	ctum	per dipingere.
Tingo	is	xi	ctum	per tingere.
Mungo	is	xi	ctum	per mongere.
		Et pupugi.		
Pungo	is	xi	ctum	per pongere.
Mergo	is	ſi	ſum	per ſommergere.
Spargo	is	ſi	ſum	per ſpargere.
Pergo	is	rexi	ctum	per andare.
		Quinta in ho.		
Traho	is	xi	ctum	per tirare.
Veho	is	xi	ctum	per menare.
		Sexta in io.		
Aſpicio	is	xi	ctum	per guardare.
Facio	is	eci	ctum	per fare.

Iacio	is	eci	actum	per trare.
Allicio	is	exi	ctum	per tirare à se con ca
Fodio	is	odi	oſſum	per cauare. (rezze.
Fugio	is	fugi		per fuggire.
Capio	is	ui	ptum	per pigliare.
Rapio	is	ui	ptum	per rapire.
Sapio	is			per ſapere
Cupio	is	piui	itum	per deſiderare.
Pario	is	peperi	partum &	paritũ ꝑ partorire.
Quatio	is			per ſcotere.
Concutio	is	uſsi	uſſum	per percotere.

Settima in lo.

Alo	is	ui	itũ et altũ	per nutrire.
Colo	is	ui	ultũ	per uenerare, & coltiuare.
Molo	is	ui	ca.ſup.	per maſenare.
Fallo	is	fefelli	falſum	per ingannare.
Pſallo	is	ca.ſup.		per cantare.
Pello	is	pepuli	pulſum	per ſcacciare.
Percello	is	perculi	perculſum	per percotere.
Vello	is	uelli	uulſum	per ſtirpare.
Excello	is	lui	elſum	per auanzare.
Tollo	is	ſuſtuli	latum	per inalzare.

Ottaua in mo.

Emo	is	mi	ptum	per comprare.
Premo	is	eſsi	eſſum	per premere.
Gemo	is	ui		per gemere.
Tremo	is	ui	ca.ſup.	per tremare.
Como	is	pſi	ptum	per ornare.
Promo	is	pſi	ptum	per dar fuori.
Vomo	is	ui	itum	per uomitare.

Sumo	is	psi	ptum	per pigliare.

Nona in no.

Cano	is	cecini	cantum	per cantare.
Cigno	is	enui	nitum	per generare.
Lino	is	liniui	linitum	per ongere.
Pono	is	osui	itum	per ponere.
Contemno	is	psi	ptum	per sprecciare.
Sperno	is	eui	tum	&c.
Sterno	is	aui	tum	per distendere.

Decima in po.

Repo	is	psi	ptum	per rampegare.
Strepo	is	ui	itum	per far strepito.
Scalpo	is	psi	ptum	per cauar con scalpello.
Carpo	is	psi	ptum	per togliere et riprēdere.
Serpo	is	psi	ptum	per rampegare.
Rumpo	is	upi	ptum	per rompere.
Sculpo	is	psi	ptum	per scolpire.

Vndecima in ro.

Gero	is	essi	stum	p fare, et administrare.
Quero	is	iui	itum	per cercare.
Sero	is	eui, & rui	satum	per seminare &c.
Tero	is	iui	itum	per rompere.
Verro	is	ri		per scouare & nettare.
Curro	is	cucurri	sum	per correre.
Vro	is	ussi	stum	per abbruggiare.

Duodecima in so.

Viso	is	si	sum	per visitare.
Pinso	is	ui	sum	per pistare.
Accerso	is	iui	situm	per chiamare.
Capesso	is	si	ca.sup.	per prendere.

Facesso

Facesso	*is*		*ca.sup.*	*per fare.*
Lacesso	*is*	*siui*	*lacessitum*	*per prouocare.*
		Tertiadecima in to.		
Flecto	*is*	*xi*	*xum*	*per piegare.*
Plecto	*is*	*xi*	*xum*	*per percotere, et punire.*
Pecto	*is*	*xui*	*xum*	*per pettinare.*
Peto	*is*	*tij*	*tiui itum*	*per domandare &c.*
Meto	*is*			*per tagliare la biaua.*
Mitto	*is*	*si*	*issum*	*per mandare.*
Verto	*is*	*ti*	*sum*	*per riuoltare.*
Scerto	*is*	*ui*	*ca.sup.*	*per roncheggiare.*
		Quartadecima uo & uo.		
Acuo	*is*	*ui*		*per agguzare*
Arguo	*is*	*ui*		*per riprendere.*
Diluo	*is*	*ui*	*utum*	*per lauare & purgare.*
Exuo	*is*	*ui*	*utum*	*per spogliare*
Fluo	*is*	*xi*	*xum*	*per scorrere.*
Imbuo	*is*	*ui*	*utum*	*per dar la prima*
Induo	*is*	*ui*	*utum*	*per uestire tintura.*
Metuo	*is*	*ui*	*cap.sup.*	*per temere.*
Nuo	*is*	*ui*		*per accennare.*
Ruo	*is*	*ui*		*per rouinare.*
Spuo	*is*	*ui*		*per spudare.*
Struo	*is*	*xi*	*ctum*	*per edificare.*
Strenuo	*is*	*ui*		*per stranudare.*
Coquo	*is*	*xi*	*ctum*	*per cocere.*
Soluo	*is*	*ui*	*utum*	*per pagare, e slegare*
Voluo	*is*	*ui*	*utum*	*per uoltare.*
Viuo	*is*	*xi*	*ctum*	*per uiuere.*
		Quintadecima in xo.		
Nexo	*is*	*ui*	*xum*	*p leggare et aggropare.*

Texo	is	ui	xtum	per tessere.

De quarta coniugatione.

Prima terminatio verborum quartę coniugationis est in bio.

Ambio	is	iui	itum	per participare.

Secunda in cio.

Farcio	is	arsi	farctum	per insaccare.
Cio	is	ciui	citum	per commouere.
Scio	is	sciui	itum	per sapere
Sancio	is	iui	itum	per confirmare.
Vincio	is	xi	vinctum	per leghare
Sarcio	is	iui	citum	per remõdare, & repezare
Fulcio	is	iui	citum	per sostenere .

Tertia est in dio.

Condio	is	iui	itum	per condire.
Obedio	is	iui	itum	per obedire.

Quarta in eo.

Eo	is	iui	itum	per andare.

Quinta in fio.

Suffio	is	iui	itum	per suffumigare.

Sexta in lio.

Mollio	is	iui	itum	per mollificare.
Salio	is	iui,	& ij saltũ	per saltare

Septima in mio

Dormio	is	iui	itum	per dormire

Octaua in nio.

Venio	is	ni	uentum	per uenire.
Munio	is	iui	itum	per fortificare.

Nona in pio.

Scpio	is	iui	ptum	per circondare.

Decima in rio.

Aperio	is	ui	pertum	per aprire.

Cooperio

Coperio	*is*	*ui*	*pertum*	*per coprire.*
Haurio	*is*	*si*	*stum*	*per trar fuori*

Vndecima in tio.

Sentio	*is*	*si*	*sum*	*per sentire &c.*

GRAMMATICAE INSTITVTIONES

Guarini Veronensis suis exemplis & alijs rebus.

ARTES Grammaticę sunt quattuor, scilicet litteras, syllaba, dictio, & oratio. Littera, vt d, syllaba, vt de. Dictio, vt Deus, Oratio, vt Deus amat iustitiam. Littera est minima pars vocis compositę, vel littera est vox indiuidua, quę scribi potest. Dicitur autem littera quasi legitera, eo quòd legenti iter prębeat, vel à litturis, vt quibusdam placet quòd plerunque in ceratis tabulis antiqui scribere solebant. Syllaba est cōprehensio litterarum sub vno accentu, & vno spiritu indistanter prolata. Dictio est minima pars orationis compositę, quantum ad sensum. Oratio est ordinatio dictionum cōgruam perfectamque sententiam demonstrans. Litterarum quędam sunt vocales, quędam consonantes, Vocales sunt quinque a, e, i, o, u. Ex quibus sunt diphthongi quattuor, scilicet, ę, æ, au, & eu. Consonantes sunt sexdecim b, c, d, f, g, K, l, m, n, p, q, r, s, t, x, y, z. y verò gręca vocalis est. h, etiam non est littera, sed aspirationis nota. Ex consonantibus, quędam sunt mutæ, quędam semiuocales. Mutæ sunt nouem, b, c, d, f, g, K, p, q, t,

Semiuo-

Semiuocales sũt ſex,l,m,n,r,ſ,x,z,uero nouiſſime reperta eſt littera.Pro ea enim,ueteres gemino,ſſ,utebantur,ut patriſſo, pro patrizo,ſed inter ſemiuocales annumerari poteſt.Conſonã tes etiam ſunt i,& u,cum eas ſequatur vocalis in eadem ſyllaba,vt Iuppiter,& Venus.Sciendum eſt,quòd,x,&,z,ſunt duplices conſonantes.x;enim pro c,ſ,vel g,ſ,z,vero pro duplici,ſſ,ponitur.Scito etiam,l,&,r, Liquidas vocari. Omiſſo in preſenti de ſyllaba, de reliquis dicatur.

PArtes orationis ſunt octo ſcilicet nomen,verbum,participium,& pronomen,præpoſitio, aduerbium interiectio, & coniũctio.Ex quibus quatuor ſunt declinabiles,ſcilicet,nomẽ, verbum,particium,& pronomen,Reliquæ vero ſunt indeclinabiles,ſcilicet præpoſitio aduerbiũ,interiectio,& coniũctio, Accidentia nominis ſunt quinq; ſcilicet ſpecies, genus,numerus,figura,& caſus.Quid eſt ſpecies in nomine?eſt elemẽtalis cõpoſitio;per quam ſit primitiui,vel deriuatiui, diſcretio, vel ſpecies eſt proprietas deriuandi ab aliquo , vel a nullo . Quot ſunt ſpecies nominum ? due. quę ? primitiua,et deriuatiua.primitiua,vt mons,deriuatiua vt mõtanus.Quid eſt genus in nomine?eſt exploratio ſexus, quę ſit per uocem carẽtem genere, nam illa vox non eſt genus , ſed id quod per eam intelligitur. Quot ſunt genera nominũ?ſeptẽ large loquendo maſculinũ,ut hic Deus,fœmininum,ut hęc Maria,neutrũ,vt hoc cælum,cõmune,vt hic & hęc homo,omne, vt hic & hæc & hoc fælix, promiſcum,vt hic paſſer.incertum,vt hic, vel hęc dies. Quid eſt numeris in nomine?eſt forma dictionis, in voce quę diſcretionem quantitatis facere poteſt.Quot ſunt numeri nominum? duo.qui?ſingularis,& pluralis,ſingularis,ut nauta,pluralis, vt nautę . Quid eſt figura in nomine?eſt ſimpliciũ cõpoſitarũ uel decompoſitarum dictionum diſcrimẽ. Quot ſunt figuræ nominum?tres. quæ?ſimplex,compoſita.& decõpoſita.ſimplex

vt

vt iustus, cõposita, vt iniustus, decõposita, vt iniustitia. Quid est casus in nomine? est variatio causaliũ dictionũ, quæ maxime fit in fine. Quot sunt casus nominũ? sex. qui? nominatiuus, genitiuus, datiuus, accusatiuus, vocatiuus, & ablatiuus. Nominatiuus. vt Cæsar, Genitiuus, vt Cæsaris, Datiuus, vt Cæsari, Accusatiuus, ut Cęsarẽ, Vocatiuus, ut o Cæsar, Ablatiuus vt à Cæsare. Quot sunt declinationes nominũ? quinque. q̃? prima, secunda, tertia, quarta, &, quinta. Prima, cuius genitiuus singularis in æ diphthõgũ desinit, vt hic poeta poetæ, secũda in i, vt hic dominus domini, tertia in is, ut hic pater patris. quarta ĩ us, vel in u, vt hic visus visu, & hoc cornus, cornu. quinta in ei diuisas syllabas, ut hic vel hęc dies, diei. Quot sunt recti vnus, scilicet nominatiuus. Obliqui sunt quatuor genitiuus, datiuus, accusatiuus, & ablatiuus. Vocatiuus autem est per se vocandi casus. Quot sunt articuli? tres. qui? hi hæc hoc. hic est generis masculini, hæc fœminini, hoc neutri, hic & hæc communis, hic & hæc & hoc omnis, hic vel hæc incerti, hic passer promiscui. Nominum aliud propriũ, aliud appellatiuum, proprium est illud, quod vni soli conuenit, vt Gabriel. Appellatiuũ est illud quod naturaliter commune est multis, vt homo, & animal, Appellatiuorũ nominũ aliud substantiuum, aliud adiectiuũ. Substãtiuũ nomen est illud, ꝙ variatur ꝑ vnũ articulum tantum, vt hic Petrus, vel per duos ad summum, vt hic & hæc homo. Adiectiuũ nomẽ est illud, quod variatur per tres articulos, & duas voces, vt hic & hęc fortis, & hoc forte, vel per tres articulos, & tres voces, vt hic alacer, hæc alacris & hoc alacre, vel per tres articulos, & vnã vocem, vt hic & hæc & hoc felix, vel per tres diuersas, voces, ut albus alba album, Substantiuũ dicitur, quod significat modum per se stantis. Adiectiuum vero, quod adiacet alteri idest substãtiuo suo. Nominatiuus cũ uerbo tenetur cõcordare

in duo-

in duobus, in persona, & in numero, vt preceptor docet. Relatiuum cum antecedente tenetur in duobus, in genere, & in numero, vt video Petrum qui legit. Adiectiuum cũ substantiuo tenetur ĩ tribus, in genere, in numero, et ĩ casu, ut uir facetus.

QVid est verbũ? Est pars orationis declinabilis, quæ cũ modis, & temporibus sine casu agendi vel patiendi est significatiua. Quot sunt accidentia verbi? octo. quę? genus tẽpus, modus, species, figura, cõiugatio, persona cum numero. Quot sunt genera uerborum? quinque. quæ? actiuum, passiuũ, neutrum, commune, & deponens. actiuum, ut amo. passiuum, vt amor, neutrũ, vt seruio, cõmune, vt largior, deponẽs, vt per sequor. Quot sunt tẽpora verborũ? quinque. que? præsens, vt amo, preteritum imperfectum, ut amabam, præteritum perfectum, vt amaui, præteritum plusquàmperfectum, vt amaueram, futurũ, vt amabo. Quot sunt modi verborũ? quinq;. qui? indicatiuus, imperatiuus, optatiuus, subiunctiuus & infinitiuus. Indicatiuus vt amo. imperatiuus, vt ama. optatiuus, vt vtinã amarẽ, subiunctiuus, cum amem infinitiuus, vt amare. Quot sunt species verborũ? duæ. quæ? primitiua, & deriuatiua, primitiua, vt amo deriuatiua, vt amasco. Quot sunt figurę verborum? tres. quæ? simplex composita, & decomposita, Simplex, vt amo. composita, vt per amo. decomposita vt per amasco. Quot sunt coniugationes verborũ? quattuor. quæ? prima, secunda, tertia, et quarta. Prima, quæ in secunda persona presentis indicatiui modi habet as aut aris, vt amo amas, & amor amaris. Secunda, quę habet es, aut eris longum, vt doceo doces, & doceor doceris. Tertia, quę habet is, aut eris breuẽ, ut lego legis, et legor legeris. Quarta, quę habet is, aut iris longũ, ut audio audis, et audior audiris. Quot sunt personę verborum? tres. quæ? prima, secunda, & tertia. Prima, vt amo, secunda, vt amas, tertia, vt amat, & similiter in plurali, prima,

ma,vt amamus,secũda ut amatis,tertia vt amant. Quot sut numeri verborũ? duo.q? singularis,et pluralis,singularis,ut amo,pluralis,vt amamus. Verba anomala sunt quattuor,q̄ sũ,uolo,fero,et edo,et dicũtur anomala.i.inequalia. Quot sunt imperatiua per apocopem? quattuor.quę? dic,duc,fac,et fer.

QVid est participium? est pars orationis declinabilis habens genera,& casus ad similitudinem nominis, temporum,& significatione,ad similitudinem verbi, numerum, & figuram,ad similitudinem vtriusque. Quot sunt accidẽtia participij?sex.quæ?genus,casus,tẽpus,significatio, numerus, & figura. Quot sunt genera particpiorum? quinque.quę? masculinum vt lectus,fœmininum,vt lecta,neutrum, vt lectũ, commune,vt hanc legentem,omnem,vt hic & hęc & in accusatiuo hunc,& hoc legens. Quot sunt casus participiorum? sex.qui? nominatiuus, vt legens,genitiuus, vt legentis, datiuus,vt legenti,accusatiuus,vt legentem; vocatiuus, vt o legens, ablatiuus, vt à legente. Quot sunt tempora participiorum? quinque.coniuncta in tria.quæ?præsens,& præteritum imperfectum simul,vt amans, & legens,præteritum perfectum,& plusquàmperfectum simul,vt amatus & lectus futurum per se,vt amaturus,& amandus. Quot sunt significationes participiorum? quinque.quæ? actiua,vt amans passiua,vt amatus,neutralis,vt seruiens, communis, ut largiens deponentalis,ut persequens. Quot sunt figuræ participiorum? duæ.quæ? simplex, vt amans, decomposita, vt peramans.

QVid est pronomen? Est pars orationis declinabilis quæ pro proprio nomine ponitur & certam, significat personam.vnde dicitur pronomẽ? ex pro, & nomine,eo quòd pro proprio nomine ponatur in cõstructione. Quot sunt accidentia pronominis? sex.quę? species,genus,numerus,figura, ꝑsona, et casus. Quot sunt species pronominũ?duę.quę?primitiua,& deriuatiua

deriuatiua, primitiua ut ego, deriuatiua, ut meus. Quot ſunt genera pronominum? quinque. quæ? maſculinū, fœmininū, neutrum, commune, & omne, maſculinum, vt ille fœmininum, vt illa, neutrum, vt illud commune, vt hic et hæc noſtras, omne, vt ego, tu, ſui. Quot ſunt numeri pronominū? duo. qui? ſingularis & pluralis, ſingularis, vt ego, pluralis, vt nos. Quod ſunt figuræ pronominum? duæ. quæ? ſimplex & compoſita, ſimplex, ut id compoſita, ut idem. Quod ſunt perſonę pronominū? tres. quę? prima, ſecunda, & tertia, prima vt ego, ſecunda, ut tu, tertia, vt ille. Quot ſunt caſus pronominū? ſex. qui? nominatiuus, genitiuus, datiuus, accuſatiuus, vocatiuus, & ablatiuus. Quot ſunt modi pronominum? quatuor. qui? primus, ſecundus, tertius, et quartus. Quot ſunt pronomina primi modi? tria. quę? ego, tu ſui. Secundi modi? quinq; quę? ille, ipſe, iſte, hic, & is, Tertij modi? quinque. quæ? meus, tuus, ſuus, noſter, & veſter. Quarti modi? duo. quæ? noſtras, & veſtras. Quot ſunt pronomina, de quibus nulla dubitatio eſt apud latinos, quindecim. quæ; octo, primitiua, & ſeptem deriuatiua. Primitiua ſunt octo ſcilicet, ego, tu, ſui, ille, ipſe, iſte hic, & his. Deriuatiua ſunt ſeptem ſcilicet, meus, tuus, ſuus, noſter, & veſter, noſtras, & veſtras. Quot ſunt pronomina demonſtratiua? quattuor, ex quibus duo ſunt demonſtratiua ad oculum tantum, ſcilicet hic, & iſte, & duo ad oculum, et ad intellectum, ſcilicet ego & tu. Quot ſunt pronomina relatiua? quatuor. quæ? is ſuus, ipſe ſui. Quot ſunt pronomina poſſeſſiua? quinq;. quę? meus, tuus, ſuus noſter, & veſter.

QVid eſt ꝑpoſitio? eſt pars orationis indeclinabilis, q̃ prę- ponitur alijs partibus orationis. per appoſitionem uel per compoſitionem, per appoſitionem, vt uado ad ſcholas, per compoſitionem ideſt quando componitur, vt iniuſtus, & peramo. Vnde dicitur præpoſitio? à præpono, nis, eo quòd prę-

ponitur

ponitur, alijs partibus orationis. Quot sunt accidentia prepositionis? unum: quid? casus tantum. Quot sunt casus? duo. qui? accusatiuus, & ablatiuus.

QVid est aduerbiũ? est pars orationis indeclinabilis, q̃ ita verbis adiũgitur sicut adiectiua substãtiuis nominibus. Quid est propriũ aduerbij? est iuxta uerbũ poni, nec sine eo, ꝑfectã significationẽ hẽre põt. Vnde dicitur aduerbiũ? ex ad, et verbũ, eo ꝙ iuxta uerbũ sꝑ ponitur in cõstructione. Quot sunt accidentia aduerbij? tria. quæ? speties, significatio, et figura.

QVid est interiectio? est pars orationis indeclinabilis interiectiua aliarũ partiũ orationis. Quid est ꝓpriũ ĩteriectionis? est interiaci alijs partibus orationis. Vnde dicitur ĩteriectio ab ĩterijcior, ris, eo ꝙ ĩterijcitur alijs partibus orõnis. Quot sunt accidẽtia interiectionis? vnũ, ꝙ significatio tantũ.

QVid est cõiunctio? Est pars orationis indeclinabilis, cõiũctiua aliarũ partiũ orationis. Quid est propriũ coniunctionis? est cõiungere alias partes orationis. Vnde dicitur coniunctio? à coniũgo, is, eo quod coniũgit alias partes orationis. Quot sunt accidẽtia coniunctionis? tria. quæ? species, figura, et ordo. Quot sunt ordines coniunctionũ? tres. ꝓpositiuus, subiunctiuus, et cõmunis. Nota ꝙ relatiuũ, incipiens à c, vel à q, impedit verbum, ne sit principale.

De verbis actiuis.

VErbũ est duplex ꝑsonale, aut ĩpersonale, uerbũ im ꝑsonale terminatur in has duas litteras, in o, aut in r, verba, q̃ terminatur in o, sunt actiua, vt amo, aut neutra, vt seruio, verba q̃ terminantur in r, sunt passiua, vt amor, aut deponentia, vt vtor. Verba personalia volunt ante se nominatiuum, vt ego amo, ego seruio, ego vtor.

De verbis actiuis.

VErba actiua volunt ante se nominatiuũ personæ agentis, & post se accusatiũ personæ patientis, vt si diceres:

Guarinus Veronensis amat vtranque linguam.

Verba actiua diuiduntur in sex ordines, simplicem, possessiuum, acquisitiuum, transitiuum, effectiuum, & separatiuum.

ORdo primus est actiui simplicis, & vult ante se nominatiuum personæ agentis, & post se accusatiuum personæ patientis, & nihil vltra, vt ego amo virtutem.

Amo	*as*	*aui*	*atum*	*per amare.*
Porto	*as*	*aui*	*atum*	*per portare.*
Canto	*as*	*aui*	*atum*	*per cantare.*
Desidero	*as*	*aui*	*atum*	*per desiderare.*
Expecto	*as*	*aui*	*atum*	*per spettare.*
Timeo	*es*	*ui*	*ca. su.*	*per temere.*
Lego	*is*	*legi*	*lectum*	*per leggere.*
Aspicio	*is*	*xi*	*aspectum*	*per guardare.*

Exempla actiuorum in indicatiuo.

Noi amauamo le buone lettere.
Nos amabamus bonas litteras.
Tu hai portato volontieri le mie armi.
Tu portauisti libenter mea arma.
Voi aspettarete la mia venuta.
Vos expectabitis meum aduentum.
Tu haueui desiderata la mia beneuolentia.
Tu desyderaueras meam beneuolentiam.
Mio fratello grandemente teme le mie minaccie.
Meus frater vehementer timet meas minas.
Voi hauete guardata la casa mia.
Vos expexistis meam domum.
Li scholari volentieri hanno letto Virgilio.
Discipuli libenter legerunt Virgilium.
Tu cantaui li miei versi.

Tu cantabis mea carmina.

De uerbis passiui.

VErba passiua volunt ante se nominatiuum personę patiētis et post se ablatiuum personæ agentis cum præpositione, à, vel ab, vel abs, casus autem verborum actiuorū mutātur in casus verborum passiuorum, hoc modo, accusatiuus uerbi actiui mutatur in nominatiuū uerbi passiui, et nominatiuus uerbi actiui mutatur in ablatiuum uerbi passiui cum prępositione prædicta ut in superiore exēplo, Ego amo virtutem. Ille accusatiuus (uirtutem) mutatur in nominatiuum verbi passiui, ꝙ est amor amaris, et ita dicemus virtus. Ille aūt nominatiuus ego mutatur in ablatiuū cū ꝓpositione, et ita dicemus à me, quare tota constructio erit. Virtus amatur à me. Eodē pacto oēs constructiones actiuæ mutantur in constructiones passiuas, quemadmodum latius patebit in exemplis inferioribus.

Nos amabamus bonas litteras.
Bonæ litteræ amabuntur à nobis.
Tu portasti libenter mea arma.
Mea arma libenter portata fuerunt à te
Tu cantabas mea carmina.
Mea carmina cantabantur à te.
Tu desyderaueras meam beneuolentiam
Mea beneuolentia desyderata fuerat à te.
Vos expectabitis meum aduentum.
Meus aduentus expectabitur à vobis.
Meus frater vehementer timet meas minas.
Meæ minę vehementer timentur à meo fratre.
Discipuli libenter legerunt Virgilium.
Virgilius libenter lectus est à discipulis.
Vos aspexistis meam domum.
Mea domus aspecta fuit à uobis.

ORdo secūdus est actiui possessiui, Et vult ante se nominatiuū psonę agētis, et post se accusatiuū psonæ patiētis, et vltra ablatiuum sine ppositioue, Et præsertim cū loqmur de precio definito vt si diceres, ego meo equum decē aureis nummis: Excipiūtur quidā genitiui q loco aduerbiorū ponūtur scilicet tāti, quāti, pluris, minoris carius et vilius, et nōnulli alij

Emo	is	emi	emptum	per comprare.
Vendo	is	didi	ditum	per vendere.
Aestimo	as	aui	atum	p estimar & far cōto.
Redimo	is	emi	ptum	per riscuotere
Loco	as	aui	atū	p affittare, & dar sopra di se.
Conduco	cis	xi	ctū	p tuore affitto, et sopra di se.

Exempla in imperatiuo.

Compra tu quel cauallo per vinti ducati.
Eme tu illum equum viginti aureis nummis.
Venda mio fratello la mia casa per tanto quanto ella vale.
Vendat meus frater meam domum tanti, quanti valet.
Estimarai la virtù tanto, quanto la merita.
Aestimato tu virtutem tanti, quanti meretur.
Riscodiamo gli amici nostri con mille ducati.
Redimamus nos nostros amicos mille aureis nummis.
Affittatela casa uostra piu caro di ql c'habbino fatto gli altri
Locate vestram domum carius, quam alij fecerint.
Togliano affitto gli mei amici grandissimi pallatij per miglior mercato, di quel c'habbin fatto gli altri.
Conducant mei amici amplissimas edes vilius, quam ali fecerint.

Exempla passiuorum.

Eme tu illum equum viginti aureis nummis.
Ille equus ematur à te viginti aureis nummis.
Vendat meus frater meam domum tanti quanti valet.

Meam

Meam domus vendatur à meo fratre tanti, quanti valet.
Aestimato tu virtutem tanti quanti meretur.
Virtus æstimetur à te tante, quanti meretur.
Redimamus nos nostros amicos mille aureis nummis.
Nostri amici redimantur à nobis mille aurei nummis.
Locate vestram domum carius, quàm alij fecerint.
Vestra domus locetur carius, quàm ab alijs factum sit.
Cōducāt mei amici amplissimas ædes vilius, quā alijs fecerīt
Amplissime ædes conducantur à meis amicis vilius, quàm ab alijs factum sit.

ORdo tertius est actiui acquisitiui, et vult ante se nominatiuum personæ agentis, & post se accusatiuum personæ patientis, & vltra datiuum, vt ego do panem pauperibus.

Do	*das*	*dedi*	*datum*	*per dare*
Dono	*as*	*aui*	*atum*	*per donare*
Commendo	*as*	*aui*	*atum*	*per raccomandare.*
Præsto	*as*	*stiti*	*itum*	*per mantenere.*
Narro	*as*	*aui*	*atum*	*per narrare.*
Mando	*as*	*aui*	*atum*	*per dar cōmissione.*
Declaro	*as*	*aui*	*atum*	*per dechiarare.*

Exempla in optatiuo.

Piacesse à Dio, che tu mi dessi il tuo Virgilio.
Vtinam tu dares tuum Virgilium mihi.
Piacesse à Dio, che gli miei amici ti donassero molte ricchezze.
Vtinam mei amici donarent multas diuitias tibi.
Piacesse à Dio, che tu mi hauessi raccomādato la tua causa.
Vtinam tu comandauisses tuam causam mihi.
Piacesse à Dio, che noi ti hauessimo mantenuto quello che già ti haueuamo promesso.
Vtinā nos præstitissemus tibi id, quod iā tibi promiseramus.
Piaccia à Dio, che tu mi narri le tue miserie.

Vtinam tu narres tuas miserias mihi.
Piaccia à Dio che mio fratello ti dia in cõmißione le sue face-
Vtinam meus frater mandet sua negotia tibi. (de.
Piacesse à Dio che voi ci haueste dechiarate molte historie.
Vtinam vos declarauissetis multis historias nobis.

Exempla passiuorum.

Vtinam tu dares tuum Virgilium mihi.
Vtinam tuus Virgilius daretur à te mihi.
Vtinam mei amici donarent multas diuitias tibi.
Vtinam multæ diuitiæ donarentur à meis amicis tibi.
Vtinam tu commendauisses tuam causam mihi.
Vtinam tua causa commendata esset à te mihi.
Vtinã nos prestitissemus tibi id, quod iã tibi promiseramus.
Vtinam id præstitum esset à nobis tibi, quod iam promissum fuerat à nobis.
Vtinam tu narres tuas miserias mihi.
Vtinam tuæ miserie narrentur à te mihi.
Vtinam meus frater mandet sua negotia tibi.
Vtinam sua negotia mandentur à meo fratre tibi.
Vtinam vos declarauissetis multas historias nobis.
Vtinam multæ historiæ declaratæ essent à vobis nobis.

ORdo quartus est actiui transitiui, et uult ante se nominatiuum personæ agentis, & post se accusatiuum personæ patientis, & vltra alterum accusatiuum, vt ego doceo te grammatica.

Doceo	*ces*	*ui*	*ctum*	*per insegnare.*
Moneo	*es*	*ui*	*itum*	*per admonire.*
Oro	*as*	*aui*	*atum*	*per pregare.*

Exempla in subiunctiuo.

Insegnandoti io buone lettere, tu mi debbi esser amico.
Cum doceam te bonas litteras, debes esse mihi amicus.

Ammo-

Ammonendomi tu di questa cosa, non posso errare.
Cum tu admoneas me hanc rem, non possum errare
Pregandomi voi di molte cose, son'in dubbio che debba fare.
Cũ vos oretis me multas res, sum in dubio quid acturus sim.

Exempla passiuorum.

Cum doceam te bonas litteras, debes esse mihi amicus.
Cum tu docearis à me bonas litteras, debes esse mihi amicus.
Cum tu admoneas me hanc rem, non possum errare.
Cum ego admonear à te hanc rem, non possum errare.
Cum vos oretis me multas res, sum in dubio quid acturus sim
Cũ ego orar à uobis multas res, sũ ĩ dubio qd mihi agẽdũ sit.

ORdo quintus est actiui effectiui, & vult ante se nominatiuum personæ agentis, & post se accusatiuum personæ patientis, & vltra ablatiuum sine præpositione, vt ego spolio te veste.

Spolio	as	aui	atum	per spogliare
Priuo	as	aui	atum	per priuare
Impleo	es	eui	etum	per impire.
Orno	as	aui	atum	per ornare.
Onero	as	aui	atum	per cargare.
Nutrio	is	iui	itum	per nutrire.
Pasco	pascis	cui	um	per pascere.

Exempla in subiunctiuo.

Io andarò à Padoa, acciò ch'io spogli, ouero per spogliare l'animo d'ignorantia.
Ego ibo Patauium, vt spoliem animum ignorantia.
Voi sete venuti quì da noi, acciò che priuate, ouero per priuare li nostri amici di molte molestie.
Vos venistis huc, ut priuetis vestros amicos multis molestijs.
Tu impiendo la tua casa di richezzẽ, noi grandemente s'allegrauamo.

 Cum

Cũ impleres tuã domũ diuitijs nos vehemẽter gaudebamus.
Ornando uoi la nostra famiglia di preclarissimi honori, li nostri inimici ne haueranno inuidia.
Cum uos ornaretis nostram familiam præclarissimis honoribus, nostri inimici nobis inuidebant. (l'essercito.
Cargando gli soldati li carreaggi delle bisazze, tu veniui al-
Cum milites onerarent impedimenta sarcinis, tu veniebas ad exercitum. Exempla passiuorum.
Ego ibo Patauium, vt spoliem animum ignorantia.
Ego ibo Patauium, vt animus spolietur à me ignorantia.
Vos venistis huc, ut priuetis uestros amicos multis molestijs.
Vos uenistis huc, vt vestri amici priuentur à uobis multis molestijs.
Cũ impleres tuã domũ diuitijs, nos vehemẽter gaudebamus
Cũ tua domus ĩplereᵗ à te diuitijs nos uehemẽter gaudebamˀ
Cum vos ornaretis nostram familiam præclarissimis honoribus, nostri inimici nobis inuidebant.
Cum nostra familia ornaretur à vobis præclarissimis honoribus, nostri inimici nobis inuidebant. (citum
Cũ milites onerarẽt ĩpedimẽta sarcinis, tu ueniebas ad exer-
Cum impedimenta onerarentur sarcinis à militibus, tu veniebas ad exercitum.

ORdo, sextus est actiui separatiui, & vult ante se nominatiuũ personæ agentis, & post se accusatiuum personæ patientis, & vltra ablatiuum cum præpositione, à, vel ab, vel abs, vt ego audio Terentium à prȩceptore.

Accipio	is	cepi	ptum	per riceuere.
Intelligo	is	xi	ctum	per intendere.
Conuello	is	li	uulsum	per extirpare.
Detereo	es	ui	ritum	per smarire.
Seiungo	is	xi	ctum	per separare.

Abduco

Se noi riceuessimo lettere da tuo fratello, laudariamo la sua diligentia. (ligentiam.

Si nos accepissemus litteras à tuo fratre, laudaremus suã di

Io intenderei volentieri quelle lettioni da te, le quali spesse uolte ho lette

Ego intelligerem libenter illas lectiones à te, quas sæpe legi.

Hauendoti smarito da li uitij, ho pasciuto il tuo animo di buoni costumi. (moribus

Cum ego deterruerim te à vitijs, paui animum tuum bonis

Remouerei l'animo tuo da le molestie, se tu mi amassi.

Abduxerim animum tuum à molestijs, si me amares.

Io ho inteso da le tue lettere, à qual modo tu t'habbi separato da gli miei inimici. (inimicis

Ego intellexi ex tuis litteris, quẽadmodũ seiunxeris te à meis

Exempla passiuorum. (ligentiam

Si nos accepissemus littesas à tuo fratre, laudaremus suã di-

Si litteræ acceptæ fuissent à nobis à tuo fratre, sua diligentia laudaretur à nobis.

Ego intelligerem libenter illas lectiones à te, quæ sæpe legi

Ille lectiones libenter intelligerẽtur à me à te, quæ sæpe lectæ sunt à me. (ribus

Cum ego detterruerim à te vitijs, paui animum tuũ bonis mo-

Cum tu deterritus sis à me à uitiis, animus tuus pastus fuit à me bonis moribus.

Abduxerim animum tuum à molestijs, si me amares.

Animus tuus abductus sit à molestijs, si ego amarer à te.

Ego intellexi ex tuis litteris, quemadmodum sciunxeris te à meis inimicis.

Intellectum fuit à me ex tuis litteris, quẽadmodum seiunctus fueris à meis inimicis.

De ver-

De verbis neutris & deponentibus.

OMnia verba neutra, & deponentia volunt ante se nominatiuum, quemadmodum supra diximus, & volũt post se illos casus ordinatim, quos volunt vltra verba actiua & passiua. Et hoc de omnibus communiter dictum sit, deinceps de singulis proprie dicemus.

Ordines verborũ neutrorũ sunt septẽ, scilicet simplex, possessiuus, acquisitiuus, trãsitiuus, effectiuus passiuus, et absolutus.

Ordines verborũ deponentium sunt sex, scilicet possessiuus, acquisitiuus, transitiuus, effectiuus, passiuus, & absolutus.

ORdo primus est neutri simplicis, & vult ante se nominatiuum, & post se eundem casum, quem habet ante, ut ego sum bonus.

Sum es fui per essere
Euado is asi euasum per diuentare.
Le tue lettere mi sono state gratissime.
Tuæ littere fuerunt mihi gratissime,
Tu diuenterai dotto in breue tempo. Tu euades doctus breui.

ORdo secũdus est neutri possessiui, et uult ante se nominatiuũ ꝑsonę patiẽtis, et post se ablatiuũ uel genetiuũ ꝑsonæ agẽtis, ut ego careo libris. Et ego ĩdigeo libris, uel librorũ.

Careo es rui ritum per mancare.
Abundo as aui atum per abondare.
Hæc duo verba semper volunt post se ablatiuum.
Egeo es egui ca. sup.
Indigeo es gui ca. sup. per hauer bisogno.
Hæc verba volunt post se genitiuum, vel ablatiuum.
Satago is egi actum per esser diligente.
Hoc verbum vult post se tantummodo genitiuum, vt apud Terentium, hic sat agit rerum suarum.

In subiunctiuo in præterito plusquam perfecto.

hauendo

Hauendo io mancato di libri, non ho potuto diuentar dotto.
Cum ego caruissem libris, non potui euadere doctus.
Se noi hauessimo abōdato di virtù, saressimo stati beatissimi.
Si nos abundauissemus virtutibus, fuissemus beatissimi.
Voi haueresti hauuto bisogno di molte cose, se non fosti venuti da noi.
Vos indiguissetis multarū rerum, vel multis rebus, nisi venissetis ad nos.

ORdo primus est deponentis possessiui, et eodē modo vult ante se nominatiuum personę patientis, et post se ablatiuum, vel genitiuum personę agentis, vt ego vtor tuo equo, & ego misereor tuorum inimicorum.

Vtor	eris	vsus sum	per vsare, & seruirsi.
Potior	ris	potitus sum,	per ottenere cosa desiderata.
Vescor	eris	ca. pręterito & sup.	per vsar cibi.
Fungor	ris	functus sum,	per far l'officio.
Fruor	ris		per vsar con delettatione.
Abutor	ris	abusus sum,	per vsar in mala parte.

Omnia hæc verba volunt post se ablatiuum.

Misereor	ris	sertus sum,	per hauer misericordia.
Recordor	ris	datus sum,	per ricordarsi.
Obliuiscor	ris	blitus sum,	per dimenticarsi.

Hęc duo vltima uerba possūt habere post se gtūm aut actūm.

HIc ordo neutri et deponētis possessiui respōdet actiuo & passiuo possessiuo quantū ad casum quē volūt vltra .i. genitiuum, aut ablatiuum. In subiunctiuo in futuro.

Poi ch'io mi hauerò seruito del tuo cauallo, ritornerò da te.
Cum uel postquam vsus fuero tuo equo, ad te redibo.
Se tu farai l'officio tuo, tutti ti lauderanno.
Si functus fueris tuo officio, omnes te laudabunt
Se alla mia venuta hauerai ottenuto il tuo magistrato, mi allegrarò teco.

Si

Si ad meum aduentum potitus fueris tuo magistratu, gratulabor tibi.
A te diletta vsar cibi delicati.
Te delectat vesci cibis delicatis.
Tu ti hai pentito hauer male vsato il tempo.
Te pœnituit abusum fuisse tempore.
Tu hai misericordia delli poueri.
Tu misereris pauperum.
Noi si ricordauamo delli tuoi beneficij.
Nos recordabamus tuorum beneficiorum, vel tua beneficia.
Voi vi hauete dimenticate l'ingiurie.
Vos obliti estis iniuriarum, vel iniurias.

ORdo tertius est neutri acquisitiui, et vult ante se nominatiuum personæ agentis, & post se datiuum personæ patientis, vt ego seruio Deo.

Seruio	*is*	*uiui*	*itum*	*per seruire.*
Faueo	*es*	*faui*	*fautum*	*per fauorire.*
Studeo	*es*	*dui*	*ca.su.*	*per studiare.*
Noceo	*es*	*nocui*	*citum*	*per nocere.*
Benefacio	*cis*	*feci*	*actum*	*per far beneficio.*
Intersum	*es*	*fui*		*per esser presente.*
Præsum	*es*	*fui*		*per esser capo.*

Nell'imperatiuo.

Tu haueui seruito à mio fratello.
Tu seruiueras meo fratri.
Noi fauoriremo gli tuoi amici.
Nos fauebimus tuis amicis.
Studia tu le leggi. *Stude tu legibus.*
Nocerà tuo fratello à gli miei inimici.
Noceto tuus frater meis inimicis.

Nell'optatiuo, nel presente, & preterito imperfecto.

Piacesse

Piacesse à Dio che li tuoi amici mi facessino beneficio.
Vtinam tui amici benefacerent mihi.
Piacesse à Dio che tu fosti stato presente alle mie nozze.
Vtinam tu interfuisses mei nuptijs.
Piaccia à Dio che tu sij capo al nostro exercito.
Vtinam presi s nostro exercitui.

ORdo secundus est deponentis acquisitiui, & vult ante se nominatiuum personæ agentis, & post se datiuum personæ patientis, vt ego auxilior tibi.

Auxilior	*aris*	*atus*	*sum*	*per aiutare*
Suffragor	*aris*	*atus*	*sum*	*per dar la balotta in fauore*
Irascor	*eris*	*atus*	*sum*	*per sdegnarsi.*
Dominor	*aris*	*atus*	*sum*	*per signoregiare,*
Gratulor	*aris*	*atus*	*sum*	*per congratularsi.*
Medeor	*eris*	*caret præterito & supino*		
Medicor	*aris*	*atus*	*sum*	*per medicare.*

In subiunctiuo præsenti.

Aiutandoti, faccio beneficio à molti.
Cum tibi auxilior, benefacio multis.
Sono venuto in Senato, accio ch'io ti dia, ouer per darti la ballotta in fauore.
Ego veni in Senatum, vt tibi suffrager.

In præterito imperfecto.

Sdegnandoti meco, tu peccaui molto.
Cum irasceris mihi, multum peccabas.
Li barbari sono uenuti in Italia, acciò che signoreggiassero, ouero per signoreggiare à tutti noi.
Barbari venerunt in Italiam, vt dominarentur nobis oĩbus.
Se tu ti allegrasi meco, mi allegrarei teco.
Si gratulares mihi ego gratularer tibi.
Medicarei al tuo dolore, s'io potesse.

Mede-

Mederer tuo dolori, ſi poſſem.

ET hic ordo neutri & deponentis acquiſitiui reſpondet tertio ordini actiui & paſſiui, quantum ad caſum, quem volunt vltra, ideſt datiuum.

ORdo quartus eſt neutri tranſitiui, & vult ante ſe nominatiuum perſonæ agentis, & poſt ſe accuſatiuũ perſonæ patientis, vt ego aro terram. Et ab his verbis non formantur verba paſſiua niſi in tertia perſona, neque enim diceres, ego aro à te, tu araris à me, ſed ſolum terra aratur à me.

Aro	*as*	*aui*	*atum*	*per arare*
Fodio	*is*	*fodi*	*foſſum*	*per zappare.*
Sero	*is*	*ſeui*	*ſatum*	*per ſeminare, & piantare*
Bibo	*is*	*bibi*	*bibitum*	*per beuere.*
Comedo	*is*	*di*	*comeſtum*	*per mangiare.*
Concoquo	*is*	*coxi*	*coctum*	*per padire*

Exempla in ſubiunctiuo in preterito perfecto.

Hauẽdo tu arata la mia poſſeſſiõe, mio fratello ſi ha allegrato
Cum tu araueris meam poſſeſſionem, meus frater gauiſus eſt.
Zapparei la tua vigna piu volentieri, che nõ ha fatto Lẽtulo.
Foderim tuam vineam libentius, quàm fecerit Lentulus.
Ti farò intendere tutto quel, ch'io habbi ſeminato.
Ego tibi ſignificabo, quicquid ſeuerim.
Hauendo beuuto il tuo vino, molti mi hanno vituperato.
Cum bibiſſem tuum vinum multi me vituperárunt
Se voi haueſte mangiato cibi delicati, ſareſte d'ingegno piu eccellente.
Si comediſſetis cibos delicatos, eſſetis ingenio excelentiore.
Hauerei padita l'ira ſe tu foſti venuto da me.
Concoxiſſem iram ſi ad me veniſſes.

ORdo tertius eſt deponentis tranſitiui, & vult ante ſe nominatiuum perſonæ agẽtis, & poſt ſe accuſatiuum perſonæ

sonæ patientis, vt ego sequor Petrum.

Sequor	eris	tus	sum	per seguire.
Aggredior	eris	sus	sum	per assaltare.
Consolor	aris	atus	sum	per consolare.
Percontor	aris	atus	sum	per dimandare.
Prædor	aris	atus	sum	per saccheggiare.
Consequor	eris	tus	sum	p acquistare, et aggiõgere

Exempla in subiunctiuo in futuro.

Poi che hauerò seguito le buone lettere, ottenirò il primo loco nella mia città.

Postquàm uel cum secutus, fuero bonas litteras, obtinebo primum locum in mea ciuitate.

Se assalterai, ouero hauerai assaltato gli mei inimici grandissimamente ti sarò obligato.

Si aggressus fueris meos inimicos maxima tibi debeo.

In infinitiuo in præsenti.

A te è paciuto consolarmi nelle mie miserie.

Tibi placuit consolari me in meis miserijs.

Tu ti hai vergognato dimandarmi di cose poco honeste.

Te puduit percontari me de rebus parum honestis.

A te rincrescerà hauer saccheggiata la mia prouincia.

Te tedebit prædatum esse meam prouinciam.

A noi è stato bene hauerui aggionto.

Nos decuit uos esse consecutos.

ORdo verborũ, quæ grãmatici appellãt cõmunia; põt redigi sub hunc ordinem, neutri & deponentis transitiui, cũ etiã ipse habet ante se nominatiuũ personę agentis, & post se actum personę patientis, vt ego amplector bonas litteras.

Amplector	eris	xus	sum	per abbracciare.
Largier	iris	itus	sum	per donare.
Experior	iris	pertus	sum	per prouare.

Moror

Moror	aris	atus	sum	per aspettare, & ritardare.
Criminor	aris	atus	sum	per accusare.
Osculor	aris	atus	sum	per basciare.
Hortor	aris	atus	sum	per confortare.
Interpretor	aris	atus	sum	per interpretare.

Exempla.

Tu haueui abbracciato gli miei amici.
Tu amplexus fueras meos amicos.
Io ti donarò lo mio Virgilio.
Ego largiar meum Virgilium tibi.
Tu hai prouato la mia liberalità.
Tu expertus es meam liberalitatem.
Noi habbiamo honorato gli Dei immortali.
Nos venerati sumus Deos immortales.
Io ti haueua ritardato per molte cause.
Ego te moratus fueram multi de causis.
Gli tuoi amici mi accuseranno appresso Cesare.
Tui amici me criminabuntur apud Cæsarem.

Exempla in imperatiuo.

Bascia le mie lettere quando ti scriuo.
Osculare meas litteras, cum ad te scribo.
Conforterai mio fratello alle lettere.
Hortator meum fratrem ad litteras.
Interpretiamo gli buoni authori.
Interpretemur bonos authores.

HI tres ordines neutri, & deponentis transitiui, & quan grammatici appellant cõmunem respondent ordini acti uo, & passiuo transitiuo quantum ad casum, quem volunt al tra, idest accusatiuum.

ORdo quintus est neutri effectiui, & vult ante se nomina tiuum personæ patientis, & post se ablatiuum sine præ positione

sitione personæ agentis, vt ego gaudeo pace.

Gaudeo	es	gauisus	sum	per allegarsi.
Mœreo	es	rui		per tristarsi.
Floreo	es	rui		per fiorire.
Pingueo	es	vi		per ingrassarsi.
Macreo	es	vi		per smagrirsi.
Areo	es	vi		per seccarsi.
Vireo	es	vi		per verdeggiare.

Exempla in optatiuo.

Dio volesse che tu t'allegrassi delle mie nozze.
Vtinam gauderes meis nuptijs.
Dio volesse ch'io non mi dolesse della tua disgratia.
Vtinam non dolerem tuo casu.
Dio volesse che tu fosti stata in fiore per molte tue virtù.
Vtinam tu floruisses multis tuis virtutibus.
Dio voglia ch'io m'ingrassi per le buone lettere.
Vtinam pingueam bonis litteris.

ORdo quartus est deponentis effectiui & vult ante se nominatiuum personæ patientis; & post se ablatiuum personæ agentis vt lętor pace.

Lætor	aris	atus	sum	per allegrarsi
Delector	aris	atus	sum	per dilettarsi
Tristor	aris	atus	sum	per tristarsi
Glorior	aris	atus	sum	per gloriarsi.

Exempla in subiunctiuo in pręsenti.

Allegrandomi della tua venuta, tu ti dei allegrar della mia.
Cum læter tuo aduentu, debes lætari meo
Io son venuto qui da te, per dilettarmi delle tue facetie.
Veni istuc, vt delecter tuis facetijs.
Tristandone della tua venuta del tuo exercito, habbiamo receuute lettere da te à noi gratissime.

Cum tristaremur aduentu tui exercitus, accepimus litteras abs te nobis gratissimas.
Se tu ti gloriassi della virtù, tutti ti perdonariamo.
Si gloriareris virtute, omne tibi ignoscerent.
Tu ti dilettaresti della mia conuersatione, se tu hauesti intel-
Tu delectareris mea consuetudine si saperes. (letto.
Io ho letto volontieri le tue lettere, accio che io mi allegraßi, ouero per allegrarmi della pace.
Legi tuas litteras, vt lætarer pace.

ET hic ordo neutri & deponentis effectiui respondet actiuo, & paßiuo effectiuo quantum ad casum, quem volũt vltra scilicet ablatiuum sine præpositione.

ORdo sextus est neutri paßiui, & vult ante se nominatiuum personæ patientis, & post se ablatiuum cum a, vel ab, vel abs, personæ agentis, vt ego vapulo à præceptore, quãquàm raro admodum hæc verba construantur cum ablatiuo apud optimos authores.

Vapulo	as	aui	atum	per esser battuto
Exulo	as	aui	atum	per esser bandito
Veneo	is	iui	uenum	per esser venduto
Nubo	is	psi	ptum	per maridarsi.

Exempla in subiunctiuo in præterito perfecto.

Essendo io stato battuto da te, grandemente mi ho doluto.
Cum ego vapulauerim à te vehementer dolui.
Starei volontieri in bando à Milano.
Libenter exulauerim Mediolani.
Molti mi hanno detto come le tue mercantie siano state vendute in Alessandria. (xandriæ.
Multi mihi dixerũt quẽadmodum tuæ merces venirint Ale-
Mi allegro, che tua sorella sia maridata con mio fratello.
Gaudeo, quòd tua soror nupserit meo fratri.

Ordo

ORdo quintus eſt deponentis paſſiui, et vult ante ſe nominatiuum perſonę patientis, et poſt ſe ablatiuũ a, vel ab, mediante perſonę agentis, vt ego naſcor à bonis parentibus.

Naſcor	eris	atus	ſum	
Orior	iris	ortus	ſum	per naſcere.
Patior	eri	paſſus	ſum	per patire.

Exempla in ſubiunctiuo in præterito pluſqnam perfecto.

Se tu foſti nato di buon padre, & di buona madre, mi ſareſti piu caro che tutti gli altri.

Si natus ex bonis parentibus mihi eſſes carior omnibus alijs.

Hauerei patito da te molte incommodità, s'io non mi haueſſi guardato.

Ego paſſus eſsẽ multa incõmoditates à te, niſi mihi cauiſſem.

Hauendo voi patito molte miſerie, non hauete potuto dar opera alle lettere.

Cũ paſſi eſſetis multas miſerias, nõ potuiſtis ĩcũbere litteris.

ET hic ordo neutri, & deponentis paſſiui reſpondet actiuo, et paſſiuo ſeparatiuo quantum ad caſum, quam habet vltra, ideſt ablatiuum cum præpoſitione.

ORdo ſeptimus eſt neutri abſoluti et uult ante ſe noĩatiuũ pſonę agẽtis, et poſt ſe nõ regit casũ ſine auxilio p̃poſitionis poſitæ, vel ſubintellectæ, vt ego eo ad ſcholas, et uenio à (ſcholis.

Eo	is	iui	itum	per andare.
Venio	is	uenui	tum	per venire
Redeo	is	dij	itum	per ritornare.
Iaceo	es	acui	ca. ſup.	per iacere.
Introeo	is	iui	itum	per intrar'entro.
Exeo	is	iui	exitum	per vſcire.

Exempla in ſubiunctiuo in futuro.

Poi ch'io ſerò andato alla Città, ſpeſſe volte ti ſcriuerò.

Cum iuero in vrbem ad te ſcribam.

Se venirai da me, farò quel ch'io ti ho promesso.
Si veneris ad me, faciam id, quod tibi promisi
Se sarai ritornato alla mia venuta, ti vederò volentieri
Si redieris, ad meum aduentum, te videbo libenter.

In infinitiuo.

A me rincresce giacere in queste miserie.
Me tedet iacere in his miserijs.
A te ha dilettato esser intrato in casa mia.
Te delectauit introijsse in meas ædes.
Mai nõ ho pẽsato che tu fosti per vscire di queste perturbatio(ni.
Nunquàm putaui te exiturum ex his perturbationibus

ORdo sextus ẽ deponẽtis absoluti;et vult ante se noĩatiuũ psonæ agẽtis et post se nõ regit casum sine auxilio prepositionis positę, vel subintellectę, vt ego proficiscor ad vrbem.

Proficiscor	eris	ctus	sum	per andare.
Reuertor	eris	sus	sum	per ritornare
Queror	eris	stus	sum	per lamentarsi
Ingredior	eris	gressus	sum	per intrar'entro
Luctor	ctaris	ctatus	sum	per giocar'alle braccia
Venor	aris	atus	sum	per andar'a caccia

Exempla in indicatiuo.

Tu andaui alla Chiesa.
Tu proficiscebaris ad Templum.
Noi siamo ritornati dalla Città.
Nos reuersi sumus ab Vrbe.
Tu t'hai lamentato delli tuoi amici.
Tu es questus de tuis amicis.
Io entrò in casa tua con grandissimo piacere.
Ego ingredior in tuas ædes cum summa vuluptate.
Tu giocarai alle braccia con mio fratello.
Tu luctaberis cum meo fratre

Noi

Noi haueuamo cacciato volontieri nelli vostri boschi,
Nos venati fueramus libenter in vestris nemoribus.

ADolescẽtes formabũt Themata, quæ sint similia his quę in omnibus ordinibus superioribus scripta sunt, hæc.n. exempla attulimus vt faciliorem viã ad inuenienda omnia. Thematum genera rudibus dolescentibus aperirent.

De verbis impersonalibus

VErba impersonalia nõ declinãtur nisi in tertia ꝑsona duplicẽ habent terminationẽ passiuam.s. & actiuã, passiuà in, r, vt amatur cantatur, actiuã in, t, vt interest, pœnitet.

VErba impersonalia, q̃ habent terminationẽ in, r, & formãtur à verbis actiuis, à neutris acquisitiuis trãsitiuis, & absolutis, ponuntur nonnunquã absoluta in constructione, vt apud Ciceronem de uerbo impersonali, quod formatur ab actiuo, postulatũ est vt Bibuli sentẽtia diuideretur. de neutro apud Terentiũ statur nonnunq̃ exigunt post se casũ suorũ uerborũ, & hoc fit tantum modo in his, quæ formantur à verbis neutris, et nõ ab actiuis vt apud Cice. occurritur autẽ vobis, & à doctissimos quidẽ hominibus. Et apud Virg. itur in antiquam syluam, quæ quidem possunt habere ablatiuum cum prępositione, vt à me nocetur tibi, idest ego noceo tibi.

ORdines verborum impersonalium sunt quinque, & volunt ante se obliquos ordinatim, scilicet genitiuum, datiuum, & accusatiuum. Et cum sunt personalia volunt post se illos casus, quos habebant ante.

ORdo primus vult ante se genitiuũ & post se infinitũ, vt Guarini interest docere bonas litteras excipiũtur, mei, tui, sui, nostri, & vestri, loco quorũ ponimus mea, tua, sua, nostra & vestra, vt mea interest dare operã litteris Græcis et (Latinis.

Interest rat fuit
Refert bat lit per appartenere.

 Alli

Alli scholari appartenirà obedire il suo precettore.
Discipulorum intererit obedire suo præceptori.
A voi appertiene laudare la mia oratione.
Vestra refert laudare meam orationem.
Si sunt impersonalia volūt ante se pronomina neutri generis, videlicet, id, hoc, illud, istud, quod vt hoc interest tua in nominibus autem substantiuis vtimur hoc verbo pertinet, vt boni mores pertinent ad te.
Interest nonnunquam differentiam significat, vt si diceres multum interest inter te & me.
Egli è stata gran differentia tra la tua Epistola & la mia.
Multum interfuit inter tuam epistolam, & meam.
Sarà poca differentia tra te & gli altri scholari.
Parum itererit inter te, & reliquos discipulos.
Tāta differētia era tra te, et me, quāto tra Piero & Antonio
Tātū intererat īter te et me, quātū inter Petrū & Antoniū
Interest nonnunquā significat distantiā, vt Vicentia Veronā inter sunt triginta millia passuum.
Da qui à Roma sono trecento miglia.
Hinc Romam intersunt trecenta millia passuum.
Intersum es, cū adesse significat est ordinis neutri acquisitiui vt ego intersum tuis nuptijs.
Noi siamo stati presenti alle tue lettioni.
Nos interfuimus tui lectionibus;
Voi sarete presenti alla mia disputatione
Vos intereritis meæ disputationi.

ORdo secūdus uult ante se datiuū, et post se infinitū, ut militi placet pugnare. cū aūt hæc uerba sunt personalia uolūt ante se noīatiuū ꝑsonę agētis et post se datiuū ꝑsonę patiētis, et sūt ordinis neutri acqsitiui. ut bonę litteræ placēt mihi.
Placet placebat ui per piacere,

Accidit

Accidit	ebat	dit	per accadere.
Conducit	bat	xit	per esser vtile.
Licet	bat	uit, & citum est	per esser lecito,

Exempla impersonalium.

A noi piaceua seruirsi del tuo cauallo.
Nobis placebat vti tuo equo.
A te accaderà patir molte miserie della guerra.
Tibi accidet pati multas miserias à bello.
A me è stato vtile dar opera alle buone lettere.
Mihi conduxit dare operam bonis litteris.
A te era lecito intrare in casa di Cesare.
Tibi licuit introire in ædes Cæsaris.

Exempla personalium.

Gli buoni costumi piaceuano à tuo fratello.
Boni mores placebant tuo fratri.
Molte calamità sono accadute a gli tuoi amici.
Multæ calamitates acciderunt tuis amicis.
Le buone lettere sono state vtili alli ricchi, & alli poueri.
Bonæ litteræ conduxerunt diuitibus, & pauperibus.
Questo non ti era lecito come sai.
Hoc tibi con licebat vt scis.

ORdo tertius vult ante se accusatiuũ, & post se infinitũ, vt bonos decet bene viuere. cum autem hæc verba sunt personalia, uolunt ante se nominatiuũ personæ agẽtis, & post se accusatiuum personæ patientis, vt bona verba delectant me, & sunt ordinis neutri transitiui.

Decet	bat	cuit	per star bene.
Iuuat	bat	iuuit	per dilettare
Delectat	bat	uit	per dilettare.
Oportet	bat	uit	per esser bisogno.

Exempla impersonalium.

A te staria bene amar la virtù.
Te deceret amare virtutem.
A noi è giouato leggere le tue lettere.
Nos iuuit legere tuas litteras. (alla filosofia
Piacesse a Dio, che a tuo fratello hauesse dilettato dar opera
Vtinam tuum fratrem delectauisset incumbere filosofiæ.
A te farà bisogno nauigar in Candia,
Te oportebit nauigare in Cretam.

Exempla personalium.

Le buone lettere stanno bene alli scholari.
Bonæ litteræ decet discipulos.
La tua venuta delletterà a molti.
Tuus aduentus delectabit multos.
Oportet autem sẽper est impersonale.

ORdo quartus vult ante se eodem modo accusatiuum & post se genitiuum, vel infinitum, vt me pœnitet laboris vel peccare. Et semper hæc verba sunt impersonalia.

Pœnitet	bat	vit	per pentirse,
Tedet	bat	vit vel pertesum est,	per rincrescere.
Miseret	bat	misertum est,	per hauer compassione.
Pudet	bat	vit	per vergognarsi.

Exempla.

Tu ti pentiui non amar le buone lettere.
Te pœnitebat non amare bonas litteras,
Io mi pentirò delli miei peccati,
Me pœnitebit meorum peccatorum.
A mio fratello è rincresciuto andare à Roma.
Meum fratrem teduit, vel pertesum est ire Romam.
Alli nostri amici rincrescerà la fatica.
Nostros amicos tedebit laboris.
Tu hai misericordia di me. Te miseret mei.

Gli hoĩ da bene hã hauuto miſericordia ueder le tue calami-
Viros probos miſertum eſt videre tuas calamitates . (tà
Tutti ſi vergogneranno delli ſuoi errori.
Omnes pudebit ſuorum errorum.
Il Precettore ſi è vergognato non eſſer venuto alla ſcuola.
Preceptorem puduit non veniſſe ad ſcholas.

ORdo quintus eſt verborum, quę iuncta cum infinitis im perſonalium ſunt imperſonalia. Et volunt ante ſe & poſt ſe illos caſus, quos illa infinita ut bonos viros incepit tedere vitiorum. Si autem iunguntur cum infinitiuis perſonalium ſunt perſonalia, & volunt illos caſus, quos illa infinita, vt virtus debet placere hominibus.

Incipit	bat	cepit	per cominciare .
Deſinit	bat	iuit per laſciare	ſtare, & ceſſare.
Poteſt	rat	tuit	per potere
Solet	bat	ſolitum eſt	per ſolere
Debet	bat	buit	per douere
Volo	vis	volui	per volere, quod ſemper eſt perſonale.

Exempla imperſonalium.

Tu cominci à pentirti della tua negligentia.
Te incipit pœnitere tuæ negligentiæ.
Tu ceſſarai di vergognarti de molti errori.
Te deſinet pudere multorum errorum

Exempla perſonalium.

Io comincio diuentar dotto .
Incipio euadere doctus.
Noi ceſſiamo dare opere alle lettere.
Nos deſinimus incumbere litteris.
Tu poteui abbracciar la cauſa mia.
Tu poteras amplecti cauſam meam.
Gli ſcholari ſogliono fauorire il precettore.

Discipuli solent fauere præceptori.
Tu doueui venir da me hieri sera.
Debebas venire ad me heri vesperi.
Noi vogliamo andar in Spagna.
Nos volumus ire in Hispaniam.

De interrogatiuis aduerbijs localibus.

INterrogatiua aduerbia localia sunt sex.s.vbi, quo, vnde, q̄ quorsumq;, vbi significāt, in loco quo ad locū, unde de loco, qua p locū, quorsū versus locū, quousq; usq; ad locū, uel usq; ad tēpus.. Appellātur aūt īterrogatiua aduerbia localia, quo niā hi vtimur cū interrogamus de loco, vt patet in exemplis.

IN loco oue habiti, vbi habitas ad locū. doue andaui, quo ibas de loco. onde vieni, vnde venis. p locū, p qual loco sei passato, qua trāsisti versus locū. verso qual loco anderai, quor sū ibis vsq; ad locū. fin' à q̄l loco caualcherai. quousq; eqtabis.

HAec aduerbia significant in loco, hic, istic, illic, intus, foris, ibi, ibidem, alicubi, necubi, vbiuis, vbicunque, vsquam, & nusquam.

Hic significāt primā personā, tā numeri singularis, quàm pluralis, vt si diceres: quì da me, ouer da noi. istic significat secū dam psonam, tā numeri singularis, quàm pluralis, vt si diceres: quì da te, ouer da voi. illic significat tertiam personam, ad locum remotū à prima & secunda persona, vt si diceres:
Son stato à Roma, & lì ho veduto tuo fratello.
Ego fui Romæ, & illic vidi tuum fratrem:
Et sic de singulis, quæ subsequuntur.
Tu hai studiato qui da me, ouer qui da noi. Tu studuisti hic.
Noi daremo opera alle buone lettere quì da te, ouer da noi.
Nos dabimus operam boni litteris istic.
Io son stato à Verona, & lì ho veduto tuo fratello.
Ego fui Veronæ, & illic vidi tuum fratrem.

Io ho habitato dentro, & tu hai habitato di fuora.
Ego habitaui intus, & tu habitauistis foris.
Tu hai studiato à Padoua, & iui ha studiato mio fratello.
Tu studuisti Patauij, & ibi studuit meus frater.
Longamente hai dimorato à Venetia, perche in quel medesimo loco sono huomini dottissimi.
Diu cõmoratus es Venetijs, qa ibidẽ sunt homines doctissimi.
In nissum loco ti ho veduto. Nusquam te vidi.
Se ti hauesse veduto in alcun loco, hauerei parlato teco.
Si te vidissem vsquam locutus essem tecum.
Io son stato in ciascun loco oue sei stato tu.
Ego fui vbicunque, vbiuis, vbilibet tu fuisti.

NOmina propria vrbiũ vel oppidorũ primæ vel secundæ declinationis, ĩ genitiuo significãt in loco. ut Iacobus est Veronæ si sunt tertiæ vel tantum plur. declinata, ponũur in ablatiuo sine prępositione, ut fui Carthagine, studui Venetijs.

Io ho veduto tuo fratello à Roma.
Ego vidi tuum fratrem Romæ;
Tu hai dato opera alle lettere in Padoa.
Tu incubuisti litteris Patauij.
Tu hai studiato à Napoli.
Tu studuisti Neapoli.
Tu darai opera alla filosofia à Pisa.
Tu incumbes philosophiæ Pisis.

NOmina prouinciarum propria, insularum, montiũ, fluuiorum, & templorum; & aliarum rerum appellatiua in abltõ significãt in loco cũ hac præpositiõe in, ut uersor in foro.

Tu hai habitato nella Germania.
Tu habitauisti in Germania.
Tu viui volentieri nell'Italia.
Tu viuis libenter in Italia.

Io son

Io son stato in Chiesa. Et tu sei stato in piazza.
Ego fui in templo, Et tu fuisti in foro.
Molte virtù sono in te, & in tuo fratello.
Multe virtutes sunt in te & in tuo fratre.

HAec aduerbia significant ad locũ, huc, istuc, illuc, intro, foras, alio, aliquò, & alia composita à quo, vt si quò, nequò, quouis, quocunque quolibet illo, eo & eodem.

Tu venirai qui da me, ouer da noi.
Te venies huc.
Noi caualcheremo qui da te, ouer da uoi.
Nos equitabimus istuc.
Mio fratello è andato à Roma, & là anderò io.
Meus frater iuit Romam, & illuc ego ibo,
A te diletta caualcar dentro, & à me di fuori.
Te delectat equitare intro, & me foras
Tu stai à Roma, perche non puoi andar altroue.
Tu manes Romę, quoniam non potes ire alio.
Si anderò in qualche loco ti menarò meco.
Si ibo aliquo te mecum ducam.
Tu anderai in ciascun loco, doue sono andati gli tuoi amici.
Tu ibis quouis, quocunque quolibet iuerunt tui amici
Antonio è andato à Roma, & tu non hai voluto andarli.
Antonius iuit Romam & tu noluisti ire illo.
Io aggiongerò à quel loco, alqual sei giunto tu.
Ego accedam eò, quò accessisti.
Io caualcherò à quel medesimo loco, doue tu sei caualcato.
Ego equitabo eodem, quò equitauisti.

NOmina propria vrbiũ vel oppidorũ in accusatiuo significãt ad locũ, vt eo Romã Patauiũ, Carthaginẽ, Pisas.

Tu caualcherai dimani à Verona.
Equitabis cras Veronam.

Mio

Mio fratello andaua volentieri à Milano
Meus frater ibat libenter Mediolanum
Gli miei amici haueuano nauigato à Napoli
Mei amici nauigauerant Neapolim.
Voi hauete nauigato ad Athene.
Vos nauigaueritis Athenas.

Nomina prouinciarum propria, insularum, montium fluuiorum, & templorum, & aliorum rerum appellatiua in accusatiuo significant ad locum cum hęc præpositione ad, vel in, vt ad vrbem, vel in vrbem equito.

Dio volesse che tu hauesti nauigato in Inghilterra.
Vtinam nauigasses in Britanniam.
Dio voglia che tu naughi in Candia.
Vtinam nauiges in Cretam
Andarò in piazza — *Ibo in forum*
Tu correrai al fiume. — *Tu curres ad flumen.*
Venirò domani da te — *Cras ad te veniam.*

Hæc aduerbia significant de loco hinc, isthinc, illinc, intus foris inde aliunde, & alia composita ab vnde, vt secunde, necunde, vndecunque, vndeuis, & vndelibet.

Tu sei partito de qui da me, ouer da noi.
Tu discessisti hinc
Io mi partirei di qui da te, ouer da noi, s'io potesse.
Ego discederem istinc, si possem.
Se Cicerone si partirà da Roma, anchor io mi partirò de lì.
Si Cicero discedet Roma, etiam ego discedam illinc.
Tu ti partirai di dentro, & io di fuori.
Tu discedes intus, & ego foris.
Io son andato à Roma, & de li à Napoli.
Ego iui Romam, & inde Neapolim.
Io mi partei l'altro giorno da Pisa, & tu eri partito d'altro loco.

Ego

Ego discessi nudius tertius Pisis, & tu discesseras aliunde.
Tu vieni di qualche loco. *Venis alicunde.*
Dio volesse che tu fosti partito da ciascun loco che ti piace.
Vtinam discessisses vndecunque, vndeuis, vndelibet.

NOmina propria vrbium vel oppidorum in ablatiuo sine præpositione significant de loco, vt venio Roma Patauio, Carthagine, Pisis.

Tu ti sei partito da Cremona.
Tu scessisti Cremona.
Mio fratello venne hieri da Bergamo.
Meus frater venit heri Bergamo.
Dimane mi partirò da Napoli.
Cras discedam Neapoli.
L'altro giorno tu ti partisti da Tebi.
Nudiustertius discessisti Tebis.

NOmina prouinciarum, & appellatiua in ablatiuo cum præpositione de, vel ab, vel e, vel ex, significant de loco, vt ex agro, vel ab agro redeo.

Dimane mi partirò de l'Asia. *Cras discedam ex Asia.*
Se tu ti partisti di Cipro mi faresti cosa grata.
Si discederes ex Cypro mihi gratum faceres.
Io mi partirò della Chiesa, & tu della piazza.
Ego discedam ex templo, & tu ex foro.
Io son disceso del Caucaso.
Ego discessi ex Caucaso.
Ritorno dal Nilo. *Redeo à Nilo.*
Tu ti parti da me. *Tu discedis à me.*

HAec aduerbia significant per locum, hac, istac, illac, alia, aliqua, illa, ea, & eadem, & composita à qua, vt siqua, qua, quauis, quacunque, qualibet.

Tuo fratello è passato per quì da me, ouer da noi.

Tuus

Tuus frater transit hac.

Io passerò per quì da te, ouer da voi. Transibo isthac.

Noi passeremo volētieri per Verona, perche p la tu passerai.

Nos transibimus Verona, quoniam illac tu transibis.

Tu passerai p ciascun loco, per doue è passato il tuo essercito.

Tu trāsibis quauis, quacūq;, qualibet trāsiuit tuos exercitus.

NOmina pria, vrbiū in abltō sine pposítione significāt per locū. vt transeo Roma, Patauio, Carthagine, Pisis.

Tu passeresti per Bressa se volesti.

Tu transires Brixia, si velles.

Io sarei passato per Milano, s'io hauesse potuto,

Transissem Mediolano, si potuissem.

Passa tu per Napoli. Transi tu Neapoli.

Passa tuo fratello per Venetia.

Transeat tuus frater Venetijs.

NOmina prouinciarū et appellatiua in accusatiuo cū hac præpositione p, significāt p locū, vt transeo per Galliā.

Tu passerai per la Spagna.

Tu transibis per Hispaniam.

Passerei volentieri per la Sicilia.

Transire libenter per Siciliam.

Tu sei passato per l'alpi. Tu transisti per alpes.

Io passerò per l'adese. Ego transibo per athesim.

Noi passeremo per la Chiesa.

Nos transibimus per Templum.

Tu hai conseguito molti honori per mezzo mio.

Tu es consecutus multos honores per me.

Cesare passò per la Franza per mezzo delli Borgognoni.

Cæsar transiuit per Galliam, per Heduos.

HAec Aduerbia significāt versus locū; horsum, storsum, illorsum, sursū, deorsum, dextrorsum, sinistrorsū, seorsum, aliorsum,

aliorsum, aliquorsum & cætera composita à quorsum, vt siquorsum, nequorsum.
Tu venirai qui verso me, ouer verso noi.
Tu venies horsum,
Noi caualcaremo volentieri verso te, ouer verso voi
Nos equitabimus libenter istorsum.
Tu caualcherai verso la Frāza, pche verso là ha caualcato (tuo fratello
Tu eqtabis Galliā versus, quoniā illorsū eqtabit tuus frater.
Io corro hora di su, hora di giù.
Ego curro modo sursum, modo deorsum.
Io caualcherò a man destra, & tu a man sinistra.
Equitabo dextrorsum; & tu sinistrorsum
Ti dico molte cose separatamente da li altri.
Tibi multa dicam seorsum ab alijs.
Tu hai accettato altramente quel ch'io ho fatto.
Tu accepisti aliorsum id, quod ego feci.

NOmina propria vrbium, prouinciarum & appellatiua in accusatiuo significant versus locū, cū hac præpositione versus, quæ semper postponitur. Et eo Romam versus.
Tu sei andato verso Cremona.
Tu iuisti Cremonam versus.
Io son andato verso Trento,
Ego iui Tridentum versus.
Noi nauigaremo verso Carthagine.
Et tu verso Venetia.
Nos nauigabimus Carthaginem versus.
Et tu Venetias versus.
Noi habbiamo nauigato verso la Spagna.
Tu nauigherai verso Inghilterra.
Nos nauigabimus Hispaniam versus.
Tu nauigabis Britaniam versus.

Io andarò

Io andarò verso la Chiesa. Tu anderai verso il monte.
Ego ibo Templum versus. Tu ibis montem versus
Mio fratello caualcaua verso il Rheno,
Meus frater æquitabat Rhenum versus.

HAec aduerbia significãt vsq; ad locũ, vel vsq; ad tẽpus hucusq;, istucusq;, illucusq;, hactenus, quousq;, eousque.

Tu veniui volentieri sin qui da me, ouer da noi.
Tu veniebas libenter hucusque.
Dimane venirò fin quì da te, ouer da voi.
Cras veniam istucusque.
Tu sei andato fin à Roma, pche fin la è andato mio fratello.
Tu iuisti Romam vsque, quoniam illucusq; iuit meus frater.
Fin à quel loco andarai, Fin à quel tempo mi aspettarai.
Quousq; ibis. Quousq; me expectabis.
Io andarò fin la fin doue io dissi ch'era per andare.
Ego ibo eousq;, quousq; dixi me esse iturum.
Fin quì à te ha dilettato amar le buone lettere.
Hactenus, hucusq; te delectauit amare bonas litteras.

NOmina propria vrbium, in accusatiuo significãt vsq; ad locum cum hac præpositione vsq;, vt eo vsq; Romam.

Tu sei andato fin à Cremona. Tu iuisti vsq; Cremam.
Tu caualcarai fin'a Treuiso. Tu equitabis vsq; Taruisium.
Li miei amici han nauigato fin'a Carthagine.
Noi nauigauamo fin'a Venetia.
Mei amici nauigarunt vsq; Carthaginem.
Nos nauigabimus vsque Venetias.

NOmina prouinciarum, & appellatiua, in accusatiuo significant vsque ad locum, cum vsque & ad, vel in vsque ad templum, vel vsque in templum eo.

Tu sei caualcato per fin nella Germania.
Tuo fratello nauigarà fin'in Candia,

Tu equitauisti vsque in Germaniam.
Tuus frater nauigabit vsque in Cretam.
Noi erauamo andati fin'al monte Caucaso.
Tuo fratello è andato fin'al Mincio.
Nos iueramus vsque ad monte Caucasum.
Tuus frater iuit vsque ad Mintium.
Tu vai per fin in Chiesa. Tu is vsq; in Templum.

Ista quattuor nomina, Domus humus, rus, militia, quãuis appellatiua sint semper tamen vt propria ponuntur; vt Domi tuæ sunt & rugibo. (verso casa.
Io sto à casa, vado à casa, vengo da casa, passo per casa, uado
Maneo domi, eo domum, venio domo, transeo domo, eo domũ versus; Vado fin'a casa, Eo vsq; domum.
Io giaccio in terra, iaceo humi, mi leuo da terra, surgo humo,
Io sto alla villa, maneo ruri, vel rure.
Io vado alla villa, Eo rus. Vengo dalla villa, Venio rure.
Passo per la villa. Transeo rure. Vado verso la villa. Eo rus versus. Vado fin'alla villa. Eo usque rus.
Tu sei chiaro à casa, & al soldo.
Tu fuisti clarus domi, militiæque vel domi, forisque.
Vado al soldo. Eo in militiam. vt ait Ter. De Supinis.

Supina sunt duo, vnum in tum, alterũ in tu, vt amatũ amatu prius supinum significat ad locum & habet significationem actiuam, vt eo spectatum. eo cantatum eo seruitũ, Et eadem significationẽ habet gerundium in dum, cum hac prepositione; ad Nã idẽ est dicere spectatũ, vt si dicas eo ad spectandum Et hæc supina in, tum volunt post se casus suorũ uerborum, itaq; dices eo spectatum ludos Et petitum consulatum Eo seruitum tibi ut Vir aut gratis seruitũ matribus ibo. Alterum supinum in tu vt amatu habet significationem passiuã et non significat de loco. licet Cato dixerit, bonus paterfamilias

primus

primus cubitu ſurgat. poſtremus cubitum eat. Quoniã vt eſt in prouerbio, vna hirundo non facit Ver. Et regulæ formandæ ſunt ex vſu frequentiore. Io vado a leggere le tue epiſtole. Ego eo lectum tuas epiſtolas. Bene etiam & latine dixeris eo ad legendum tuas epiſtolas, Vel ad legẽdas tuas epiſtolas,
Le tue lettere ſono facili da eſſer inteſe.
Tuæ letteræ ſunt faciles intellectu. Vir.
Nec vſu facilis nec dictu affabilis vlli.

De gerundijs.

GErũdia ſunt tria in di, in do, in dum, vt amãdi, amãdo, amandũ de his multa dici poßẽt. ſed tantũ ea q̃ neceſſaria ſunt attingemus ponũtur in oratione cũ caſib. ſuorũ verborũ, vt veni ad te, cauſa legẽdi tuas litteras, uel cauſa ſtudẽdi Vir. ſed ſępius ponũtur abſoluta vt sũ cupidior vidẽdi, q̃ audiẽdi, gerũdiũ in do, eodẽ modo ſępiſſime ĩ oratiõe abſolute ponitur ut emẽdo, et uẽdẽdo hoĩes piti fiũt. vigilãdo, et nõ dormiendo doctus euades. gerũdiũ in dũ idẽ ſignificat, q̃ ſupinũ ĩ tũ ut diximus vt. eo ad emẽdũ, ad uẽdendũ, ad ſeruiẽdũ et ſic de ſingulis. Sed frequẽtius et elegãtius dicemus cũ habẽt poſt caſũ aliquẽ eo ad amãdũ uirtutẽ, quã eo ad amãdũ virtutẽ. Eo ad emẽdos libros, quàm ad emendũ libros.

Exempla in di.

Era deſideroſo di veder le tue lettere.
Eram cupidus videndi tuas litteras.
Tu ſei deſideroſo di uenir da me. Tu es cupidus ueniẽdi ad me.
Son piu deſideroſo di leggere, che di dormire.
Sũ cupidior leggẽdi, q̃ dormiendi.

Exempla in do.

Cantando & giuocando hai fatto il tuo uiaggio.
Cantando, & ludendo perfeciſti tuum iter,

Exempla in dum.

Tu anderai ad amar le virtù.
Tu ibis ad amandum virtutes, vel amatum virtute, ſed elegantius ad amandas virtutes,

De infinitis, & eorum constructione.

IN finita si volunt aliquē casum ante se volunt accusatiuū, & post se suos casus, dices igitur. Ego cuperē te amare litteras. Video te emere multos libros pulcherrimos, gaudeo te seruire meis amicis. Excipiuntur vero esse, & euadere, quæ volunt post se talem casum, qualē habent ante, vt ego lętor te euadere doctū, mihi licuit esse otioso, ait Cicero. Exempla.

Io desiderai che venissi da me.

Desyderarem te uenire ad me.

Io ho inteso che hai amāto le buone lettere.

Intellexi te amauisse bonas litteras.

Io veggo che Virgilio è letto da gli huomini dottissimi.

Video Virgilium legi ab omnibus doctissimis.

Conosco che sei stato amato da mio fratello.

Cognosco te amatum fuisse à meo fratre.

A te piacerà esser dotto. Tibi placebit esse doctum.

A te è dilettato diuentar buono.

Te delectauit euadere bonum.

De participijs, & eorum formatione.

PArticipia præsentis & preteriti imperfecti temporis, quæ formātur à verbis actiuis, à verbis neutris, à verbis deponētibus desinūt in ans, aut in ens, vt amās, et legēs, & formātur à prima persona præteriti imperfecti, mutādo bā, aut bar in, ns, vt amabā, mutādo bam in, ns, fit amans, legebā mutādo bam in, ns, fit legens idem accidit in neutris, vt abūdabā, mutando bam in, ns fit abundās, seruiebam, mutando bā in, ns fit seruiens, idem fit in deponentibus recordabar, mutando bar in, ns fit recordans, vtebar mutando bar in, ns, fit vtens.

PArticipia quæ desinunt in rus sunt futuri tēporis, & formantur ab vltimo supino prædictorū verborū actiuorum neutrorum, & deponētiū addita rus vt amatu, addita rus fit ama-

amaturus,abundatu addita rus fit abundaturus, recorda- 162
tur adita rus fit recordaturus.

VErba actiua nisi carent supinis habent duo participia, vnum in ans, aut in ens, vt amans, et legens, alterum in rus, vt amaturus, & lecturus.

VErba passiua eodem modo habent duo participia, unum in tus, vt amatus, & lectus, aut in sus, vt visus, quæ et ipsa formãtur ab vltimo supino addita littera.s. vt amatu addita s, fit amatus, visu addita, s, fit visus. Alterũ participiũ passiuũ desinit in dus, et formatur a participio præsenti actiui idest ab eius genitiuo hoc modo, amãtis, mutata amatatis in dus fit amãdus, vidẽs videntis mutata tis in dus fit vidẽdus.

VErba neutra nisi carent supinis habent duo participia, quemadmodum actiua, & formantur eodem modo vt abundans, & abundaturus, seruiens, & seruiturus.

VErba deponentia nisi carent supinis habent tria partici pia in significatione actiua, ut recordans, recordatus, & recordaturus obliuiscens oblitus, & obliturus.

VErba actiua quę carent supinis habent unum participiũ in ans, aut in ens, à quo formatum alterũ in dus, vt est in hoc verbo timeo es ui ca. sup. formabis timens, & timendus, vt diximus. sed non formabis timitus, atq; timiturus, quæ formarentur ab vltimo supino si reperiretur.

VErba neutra quæ carent supinis habent vnum participium in ans, aut in ens, quoniam non possunt formari participia in dus, cum verbum neutrum non habeat passiuam significationem, vt egeo, es, ui, ca. sup. habens solum egens, quod formatur ab egebam, vt iam diximus.

VErba deponẽtia, q̃ carẽt supinis habẽt eodẽ modo unũ ꝑticipiũ, ut uescor, bar, uescẽs, nõ põt hẽre uescitus, neq; uesciturus, q̃ formarẽtur ab vltimo supino uescitu si reperiretur.

De construttione passiuorum actiuorum.

DE omnibus participijs generaliter dici potest. quòd volunt ante se, & post se duos casus quos volunt eorum uerba, dices igitur ego amans te, sum amaturus tuum fratrē, Quoniam eodem modices.

Ego amo te & amabo tuum fratrem. Exempla.

Tu amando la virtu, sei per amare la mia dignità.

Tu amans virtutem es amaturus meam dignitatem.

Al precettore leggendo, & per douer legger le tue lettere, apparenirà insegnarti la Rhetorica. (Rhetoricam.

Præceptoris legētis, et lecturi tuas litteras intererit docere te

A te comprando, & per douer comprar molti libri piacerà diuentar dottissimo. (ctissimo.

Tibi ementi, & empturo multos libros placebit euadere do-

A tuo fratello donando, & per douer donare molti presenti à noi ha dilettato abondar di buone lettere.

Tuum fratrem donantem, & donaturum multa donabis delectauit abundare bonis litteris.

Tu serai laudato dal mio precettore insegnando, et per douer insegnare alli suoi discipoli ottime lettere.

Tu laudaberis à meo præceptore docente, & docturos suos discipulos optimas litteras.

EOdem ordine percurrentur constructiones in numero plurali eorundem participiorum actiuorum, a quorum exemplis breuitatis causa supersedemus.

De constructioue participiorum paßiuorum.

PArticipia paßiua eodem modo volunt ante se, & post se illos casus quod volunt uerba paßiua. Tu dices igitur Cicero amatus est & amandus a bonis. Quoniam amor, amaris vult ante se nominatiuū personæ patientis, & post se ablatiuum cum hac præpositione, a, vel, ab personæ agentis.

Exempla participium passiuorum. (amici.

VIrgilio amato & da esser amato da me piacerà alli tuoi
Virgilius amatus, et amãdus, à me placebis tuis amicis.
Tu sei stato studioso di Cicerone comprato & da esser comprato da me per tre ducati. (reis nummis.
Tu fuisti studiosus Ciceronis empti, & emendo a me tribus au
Noi daremo opera à Liuio dechiarato, & da esser dechiarato dal precettore alli suoi discepoli.
Nos dabimus operam Liuio declarato, & declarando à præceptore suis discipulis.
Noi imitaremo Horatio insegnato, & da esser insegnato buone lettere dal precettore.
Nos imitabimur Horatium doctum, & docendum bonas litteras a preceptore.
Tu sei stato laudato da mio fratel lo ornato & da esser ornato di molte virtù. (tutibus.
Tu laudatus fuisti à meo fratre ornato, & ornãdo multis uir

EOdem modo percurrentur in numero plurali eorundem participiorum passiuorum, sed in diuersis participijs.

De constructione participiorum neutrorum.

PArticipia neutra eodem modo volunt ante se, & post se casus suorum uerborum dices igitur, ego abundans bonis libris sum abundaturus doctrina, quoniam, dices. Ego abũdo bonis libris, & abundabo doctrina. Exempla.

Li scholari abondando, & per douer abondare d'ingegno daranno opera alla filosofia. (sophiæ.
Discipuli abundantes, & abũdaturi ingenio incumbens philo
Alli soldati obedendo, & per douer obedire al suo Capitano, appartinerà combatter acramente ne' fatti d'arme.
Militum obedientium & obediturorum suo Imperatori interit pugnare acriter in prælio.

A voi arando, & per douer arare le nostre possessioni, piacerà imparar l'agricultura.

Vobis arantibus & araturis nostræ possessiones, placebit discere agriculturam.

Alli scholari allegrandosi & per douersi allegrare della virtù, dilletterà seruire à Dio.

Discipulos gaudentes, & gauisuros virtute delectabit seruire Deo.

Noi siamo amati dalli tui amici uiuendo, & per douer uiuere nelle lettere.

Nos amamur à tuis amicis viuentibus, et victuris in litteris.

EOdem ordine pręcurrentur cõstructiones in numero singularis eorundẽ participiorũ neutrorũ, sed in diuersis participijs.

De constructione participiorum deponentinm.

PArticipia deponentia eodem modo volunt ante se, & post se casus suorum verborum dices, igitur. Ego recordans iniurias præteritas sum recordaturus præsentes, quoniã dicerẽ, Ego recordor iniurias prateritas, & recordabor præsentes.

PArticipia verbis deponentis in tus, aut in sus, vt recordatus vsus, habent significationem actiuam in terminatione passiua, dices igitur. Ego recordatus sũ iniurias, nec dicere posses, iniuriæ recordatæ sunt à me, quoniam hæc participia non habent passiuam significationem.

De constructione quæ fit verbum cum desinit participium.

CVm pręponetur tibi aliqua cõstructio in nostra lingua per participiũ, qđ nõ inueniatur ĩ futura significatione. i. quod desinit in rus formabis constructionem per futurum illius verbis. cuius participiũ nõ inuenitur, ut si proponeretur tibi hę cõstructio, io son per temer la guerra, nõ potes dicere sum timiturus bellum, quoniam non inuenitur tale participium. Tu sumes igitur futurũ huius verbi timeo. et dices. Ego timeo bellũ, quod idem significant. Et hoc dictum sit de omnibus verbis.

Exempla participiorum deponentium. Et eorum quæ fiunt per futurum verbi. Cum non inuenitur participium.

NOi ricordandosi, & per douersi ricordare le nostre lettioni deuenteremo dottissimi. (doctissimi

Nos recordantes, & recordaturi nostras lectiones euademus

Alli soldati aiutando, et per douer aiutar voi appartinerà venire in questa prouincia.

Militum auxiliantium & auxiliaturorum nobis intererit venire in hanc prouinciam.

A voi consolando, & per douer consolare gli nostri amici, piacerà andare à Milano. (ire Mediolanum.

Vobis consolantibus & consolaturis vestros amicos, placebit

Alli scholari allegrandosi, & per douersi allegrare del suo ingegno, diletterà abbracciar le buone letterc.

Discipulos lætantes, & lætaturos suo ingenio delectabit amplecti bonas litteras.

Noi siamo laudati dalli nostri amici patendo, & per douer patire molte miserie dalla guerra.

Nos laudamur à nostris amicis patientibus, & pessuris multas miserias à bello.

EOdem modo percurrentur constructiones in numero singulari sed in diuersis participijs.

Exempla constructionem quæ fiunt per futurum verbi, cum non inuenitur participium futuri temporis.

Io son per abbandonar gli vitij. Ego linquam vitia.

Io son per hauer bisogno di molti libri. Ego indigebo libris.

Io son per mangiar cibi delicati. Ego vescar cibis delicatis.

VErba quæ nō habent particicipium in rus, aut in tus, aut in sus, continentur his versibus infrascriptis &, vt plurimum actiua sunt.

Ambigo

AMbigo, compesco, disco, posco, tremo, glisco,
Lambo, vel lingo, metuo, timet, vrgeo, caluo.
Linquo, vel sugo, renuo, fugit, acluo, imge.
Respuo, cum cerno proprijs caruere supinis. Ango cũ satago.

De constructione quæ fit per verbum actiuum cum non inuenitur participium passiuum in tus aut in sus.

CVm proponitur constructio in nostra lingua ꝑ participiũ passiuũ in tus, aut in sus ꝙ nõ inueniatur, vt si aliquis diceret. La guerra è stata temuta da me. Non potes dicere, Bellum timitum est à me. Quoniam nõ reperitur tale participiũ timitus, ta, tum, Tu resolues constructionẽ cũ relatiuo, & cum preterito perfecto verbi actiui, quod est timui. Et dices. Ego timui bellum. Quoniam idem est dicere in nostra lingua. La guerra è stata temuta da me, & io ho temuta la guerra.

De cõstructione, quę fit verba neutra cum carent participijs.

CVm proponitur constructio per participium verbi neutri quod nõ inueniatur in significatione futura in rus, vt studeo, studui, quod nõ habet studiturus. Tu facies quemadmodũ te docui in verbis actiuis, si quis igitur aliquis ꝓposuerit tibi hanc constructionem. Io son per studiar Terentio, Quoniã nõ potes dicere. ego sum studiturus Terentio, sumes futurum huius verbi studeo. Et dices. Ego studebo Terentio. Quoniam in nostra lingua idem est dicere. Io son per studiar Terentio. Et io studiarò Terentio.

Exempla.

IO son per esser sollecito delle cose mie.
Ego satagam rerum mearum.
Tu sei per hauer bisogno di molti libri.
Tu indigebis multis libris, vel multorum librorum.

De cõstructione q̃ fit ꝑverba deponẽtia cũ carẽt participijs.

CVm proponitur constructio per participium verbi deponentis quod non inuenitur eodem modo sumes futurum dicti

dicti verbi, vt si aliquis diceret, io son per vsar cibi delicati. Quoniam non potes dicere. Ego sum vesciturus, tu sumes futurũ huius verbi Vescor, & dices ego vescar cibis delicatis, quoniam idem est dicere in nostra lingua. Io son per vsar cibi delicati, & io vserò cibi delicati.

De consequentis.

Consequẽtia fit ex oĩbus participijs, et sẽp ꝑ cius cõstructio collocatur ĩ abltõ, aut singulari, aut plurali, sunt ẽt q̃dã consequentię quæ fiunt ex noĩbus, vt me viuo non facies hoc.

De consequentia participiorum actiuorum.

Consequẽtia participiorum actiuorum in ans, vel in ens, ita formabitur, dices enim amando tu le lettere, tuo padre sarà piu ricco in questa città. Te amante litteras, tuus pater erit ditior in hac vrbe.

Quod idem significant cum tu ames litteras, tuus pater erit ditior in hanc urbe.

Exemplum.

Cantando tu Virgilio, io leggo Cicerone.
Te cantante Virgilium, Ego lego Ciceronem.

De consequentia participij actiui in rus.

Consequentia participij actiui in rus fit rarius quam alię consequentię, tamẽ si acciderit, ita dices. Essendo mio fratello per comperar molti libri, tu laudarai tal compra.
Meo fratre empturo multos libros, tu laudabis talẽ emptionẽ
Essẽdo per insegnare il precettore à te buone lettere, io son per laudare la sua diligentia.
Pręceptore docturo te bonas litteras, Ego sũ laudaturus eius (diligentiam.

De consequentia participiorum passiuorum.

Consequentia participiorũ paßiuorũ, & primũ participiorũ in tus, et in sus, ita fiet dices.n. Sigillata l'Epistola Philotimo tuo liberto vẽne da me. Obsignata Epistola Philotimus tuus libertus ad me venit. ꝙ idẽ est ac si diceres, Postquã obsignaui epistolã Philotimus tuus libertus ad me uenit.

Lette

Exemplum.

Lette le tue lettere io andarò in piazza.

Lectis tuis litteris proficiscari in forum, quod perinde. Hac si diceres, Postq̃ vel cũ legero tuas literas proficiscar in forũ.

De consequentia participiorum passiuorum in dus.

CONsequentia participiorum passiuorum in dus, fit eodem modo in ablatiuo, quemadmodum diximus, dices igitur.

Alcibiade era piu atto ad acquistarsi amici, che a mãtenerli.

Alcibiades erat aptior conciliandis amicis, quàm retinẽdis.

Exemplum.

Nel gouernar la Republica, & nel gouernar l'essercito sei stato in fiore. Administranda Republica, & administrando exercitu floruisti. hinc vni consequentiæ, additur etiam hæc præpositio, in vt si diceres. In administrando Republica. & in administrando exercitu floruisti.

De consequentia verborum neutrorum & deponentiũ.

COnsequentia verborũ neutrorũ et deponẽtiũ formatur eo modo, quo formatur consequentia verborum actiuorum. Tu dices igitur Abõdãdo noi di ricchezze, tu non serai pouero. Abundantibus nobis diuitijs, non eris pauper.

Exemplum.

TE seruendo à Dio, tutte le cose anderan bene.

Te seruendo Deo omnia succedente sentẽtia. Quod per inde est, ac si diceres, cum seruias Deo, omniã succedẽte sententia.

De consequentia participiorum neutrorum in rus.

COnsequentia participiorum in rus, ita fiet. Essendo tu per ubidir al senato niẽte di male accaderà alla tua famiglia Te obedituro Senatui, nihil mali accidet tuæ familiæ.

Exemplum.

Essendo tu per seruire alli miei amici, noi non potremo perire.

Te seruituro meis amicis, nos non poterimus perire.

De consequentia participiorum deponentium.

Consequentia participiorum deponentium formatur eodē modo, quo participia neutra, & actiua, dices igitur.

Te vsando il mio cauallo io vsarò il tuo.

Te vtente meo equo, vtar tuo. Exemplum.

Noi facendo l'officio nostro, farai il tuo.

Nobis fungentibus nostro officio, fungeris tuo.

De consequentia participiorum deponentium in rus.

Consequentia participiorum in rus, formatur, vt consequentia actiuorum & neutrorū quemadmodū diximus. Tu dices igitur, essendo tu per far l'officio tuo, molti commodi à noi seguiranno. Te functuro officio tuo, multa commoda nobis euenient. Exemplum.

Essendo voi per aintare gli vostri amici, le cose loro anderanno bene. Vobis auxiliaturis vestris amicis, eorum res ex sententia succedent.

Consequentia nō fit ex participijs præteritorū perfectorū verborum deponentium, Quoniam non habent significationem passiuam si aliquis igitur proponeret tibi hanc cōstructionem. Aiutato l'essercito da te noi saremo liberi da questo assedio. Quoniam non potes dicere, auxiliato exercitu à te, cum auxilior non habeat significationem passiuā resolues constructionē cum verbo, Et hoc aduerbio cū. Vel postquā dices igitur. Cū uel postquā auxiliatus fueris exercitu, nos hac obsidione liberabimur. Quoniam, idem est dicere in nostra lingua, Aiutato l'essercito da te, ac si diceres, Poi che hauerai aiutato l'essercito, idē facies in verbis neutris. Et si aliquis tibi proponeret talem cōstructionē. Venuto Cesare à Roma, noi tutti si partiremo. Quoniā non potes facere cum participio passiuo quo caret verbū neutrum, dices. Cum vel postquàm Cæsar Romam venerit, omnes discedemus. Quoniā idē est dicere in nostra

ſtra lingua, venuto Ceſare à Roma, come dire, Poi che Ceſare ſara venuto a Roma. Et hoc de conſequentijs ſatis ſit.

De Comparatiuis.

COmparatiuũ nomen eſt illud, quod ſignificat tantum per ſe quãtũ ſignificat eius poſitiuũ cũ hoc aduerbio magis, Quoniã idem eſt dicere. Sũ doctior te. Et ſi diceres. Sum magis doctus quã tu. Poſitiuũ nomen appello adiectiuũ ſecundę aut tertiæ declinationis. Quod poteſt accipere incrementum ſecundæ vt doctus, cta, ctum, albus, ba, bum, niger, nigra, nigrum, quæ nomina declinantur per tres voces tertię declinationis, vt hic & hæc fortis, & hoc forte, quæ declinantur per duas voces & tres articulos. Et vt hic, & hęc, & hoc felix, quæ declinantur per tres articulos, & vnã vocẽ, ab his nominibus formãtur cõparatiua, vt diximus. Quoniã poſſũt accipere incremẽtũ, aut ĩ minutionẽ. Quoniã ille q eſt doctus, põt eſſe doctior, Et ille q ẽ albus, põt eſſe albior. Et ſic de ſingulis.

De eorum formatione.

COmparatiua quæ formantur à nominibus, adiectiuis ſecundæ declinationis ab eorum genitiuis addita or, vt doctus docti doctior. albus albi addita or fit albior, niger nigri addita or, fit nigrior. Quæ autem formantur à nominibus tertiæ declinationis formantur à datiuo addita or, vt hic & hæc fortis. datiuo huic forti addita or, fit fortior, hic et hęc & hoc fœlix datiuo filici addita or fit fœlicior.

COmparatiua anomala, id eſt quæ nõ ſequũtur hanc regulam ſunt melior, peior, maior. minor dexterior ſiniſtrior, ſenior, & iunior, Et hæc duo vltima nõ habent ſuperlatiuum melior habet ſuperlatiuũ optimus peior peſſimus, maior maximus minor minimus eorũ poſitiua ſunt. bonus, quod ſecũdũ regulã deberet facere bonior, et facit melior malus quod deberet facere malior, & facit peior, magnus quod deberet facere magnior,

magnior, et facit maior. paruus quod deberet facere paruior, et facit minor, dexter quod deberet facere dextrior, et facit dexterior, sinisterq; deb[illegible]t facere sinistrior, & facit sinisterior.

COmparatiua nō formātur à noībus, q̄ habēt uocalē ante, is aut ante, ius sed cōstructio fit ꝑ hæc aduerbia magis, et maius, dices igitur. Sū magis pius te, et nō pior te magis ardu⁹ et nō ardiuior magis egregius, non egregior. et sic de singulis.

AB aduerbijs aut præpositionibus formatur cōparatiua, Et presertim ab illis quæ desinunt in ra, & formāt ipsa comparatiua in erior, vt vltra vlterior, citra circiter, à post fit posterior, ab ante anterior, à pridem prior, quod dicitur de duobus, quemadmodum primus dicitur de pluribus.

MAgnificētior, munificētior, beneficētior, formātur à positiuis, magnificus, munificus, beneficus. Quorū sūt superlatiua magnificētissimus, munificētissimus, beneficētissimus.

COmparatiua formantur participijs quæ fiunt nomina. ut amās amātis amāti amantior, et sic de singulis, deterior cōparatiuū formātur, vt nōnulli volūt, ab hoc verbo detero.

COmparatiua diminutiua formantur à comparatiuis neutris, addita culus, vt hoc maius maiusculus, grandius grandiusculus Ter. Thais quàm ego maiuscula est.

De constructione comparatiuorum.

COmparatiua construuntur cum ablatiuo sine præpositione, dices igitur. Sum doctior te, sum melior meis amicis, & sic de singulis. Exemplum.

AL precettore piu dotto di te apparteniua erudire diligentemente li suoi discepoli nelle lettere.

Præceptore doctior te intcrera erudire diligenter suos discipulos bonis litteris.

ET ita discurres per oēs casus formando Themata cū uerbis impersonalibus. quēadmodum fecimus in participijs.

Compa-

COmparatiua si volunt aliquem casum vltra uolunt ablatiuum significatiuum excessum .i. excedere alium in aliqua re, ut sum altior te quattuor digitis. Exemplum.

A Francesco maggior di me dieci anni è piacciuto nauigare à Napoli.

Francisco maiori natu me decem annis, placuit nauigare Neapoli.

COmparatiua possunt habere vltra se casum suorum positiuorum, & quoniam dicimus, duo sum tibi amicus, eo modo dicemus. Ego sum tibi amicior Cæsare. Quoniam amicus positiuum vult post se datiuum. Exemplum.

AL mio fratello piu amico alla virtù di te diletterà abbracciar la filosofia.

Meũ fratrẽ amiciorẽ uirtute te delectabit ãplecti philosophiã.

DE comparatiuis quæ ueniunt à præpositionibus eodẽ modo dices; Ego sum vlterior athesim te, quoniam ultra prępositio vult post se accusatiuo, et ita sum citerior alpes ĩsubribus, quoniã citra vult post se accusatiuum, & sic de singulis.

LI miei amici habitano piu di qua dal Mincio dieci miglia di tuo fratello.

Mei amici habitant citeriores Mintium decem millibus passuum tuo fratre.

DE comparatiuis quæ veniunt à participijs cum fiunt nomina eodem modo dices. Ego sum amantior iustitiæ te. Quoniam amans factum nomen vult post se genitiuum.

Exemplum.

Voi sete piu amanti delli buoni costumi delli vostri vicini.

Vos estis amantiores bonorum morum vestris vicinis.

PIV & meno cum loquimur de rebus, quas metiuunt, aut ponderamus substantiua in genitiuo ponuntur, dices igitur. Ego habeo plus frumenti, & minus vini meis vicinis.

Exempla.

Tu

TV hauerai piu oro & manco argento di mio fratello.
Tu habebis plus auri, & minus argenti meo fratre.
Tu hai hauuto sempre piu eloquentia, & manco sapientia de i tuoi eguali. (ęqualibus.
Tu habuisti semper plus eloquentię, & minus sapientię tuis

PLus etiam construitur alio modo à Terentio, dicit enim plus quingentos colaphos infregit mihi, sed vt diximus. vna hirũdo non facit. Ver. Et regulę formãdę sunt de his rebus, quę sunt in vsu frequentiore.

PIu, & meno, cum loquitur de rebus, quę numerantur construitur per plures, & pauciores dices igitur. Habeo plures libros, & pauciores vestes meis amicis. Exempla.

TV hai riceuuto piu lettere, & manco dinari di me.
Tu accepisti plures litteras, & pauciores nummos me.

VTimur Comparatiuo cum loquimur de his, qui sunt eiusdem, & diuersę nationis, dices igitur. Hector fuit fortior omnibus Gręcis & Troianis, sed non dices, Fuit fortissimus omnium Gręcorum, ad bene dixeris, Fuit fortissimus omnium Troianorum, quoniam vt scis fuit Troianis, & non Gręcus.

ET quemadmodum in nominibus est positiuum vt doctus, comparatiuum vt doctior, superlatiuum vt doctissimũ. Eodem modo in aduerbijs est positiuum vt docte, comparatiuum vt doctius, superlatiuum vt doctissime, & fortiter fortius fortissime. Et sic de singulis.

COmparatiuum aliquãdo significat plus quàm sum superlatiuum cum ei adiungitur hoc aduerbium multo. Et ita Cicero vtitur in officij, Vale igitur mi Cicero tibiq; persuade, te mihi quidem esse carissimum, sed multo fore cariorem, si talibus monimentis pręceptiq; lętabere. De superlatiuis.

SVperlatiuum nomen est illud, quod in comparatione prępponitur omnibus, vt si diceres. Ego sum doctissimus meo-

rum Ciuiũ, quod perinde eſt, ac ſi diceres in Doctrina ſum prę ponendus omnibus meis Ciuibus, aut cum per ſe pronuntiatũ eſt, ſignificat id, quod ſignificat eius poſitiuum cum hoc aduer bio ualde, quoniã idẽ ẽ dicere, Sũ eloquẽtiſſimus, ut ſi diceres, Sum valde eloquẽs. cũ idẽ ſit in noſtra lingua. Io ſon eloquẽtiſſimo, Et ſon molto eloquente.

De eorum formatione.

SVperlatiua quę formantur à nominibus ſecũdæ declinationis formãtur à gtõ addita, s, et ſimul ut doctus, docti, addita, s, et ſimus fit doctiſſimus cãdidus cãdidi, addita, s, et ſimus fit cãdidiſſimus. Et alia id genus. q̃ uero ueniũt à tert. declinatione, formãtur à gtõ addita ſimus, ut fortis, forti, fortiſſimus.

SVperlatiuo anomala ſunt illa, de quibus locuti ſumus in comparatiuo, Et ſunt optimus peſſimus, maximus, minimus, plurimus, munificentiſſimus.

NOmina quæ deſinunt in er, formant ſuperlatiuum in rimus addita rimus. ad primam vocem nominatiui, vt niger nigerrimus, acer acerrimus.

SVperlatiua quę deſinunt in limus ſunt quinq;, ſcilicet facilis facillimus, agilis agillimus, grailcis gracillimus, humilis humillimus, ſimilis ſimillimus. et eorũ cõpoſita ſenex, iuuenis memor carent ſuperlatiuis, deterrimus fit à verbo detero.

SVperlatiua, quæ veniunt à præpoſitionibus deſinunt in imus, vt vltra vltimus, citra citimus, infra infimus, tamẽ ſupra facit ſupremus, poſt poſtremus, extra extremus, prope proximus, ſuperlatiua formatur etiã ipſa ab aduerbijs vt à nuper nuperrimus, à pridem primus, nouiſſimus non reſpõdet ſignificationi ſui poſitiui, ſed ſignificat vltimum ferè ſemper.

De conſtructione ſuperlatiuorum.

SVperlatiuũ cõſtruitur cũ genitiuo plurali, & comparatio debet eſſe, vt iã dictũ eſt in cõparatiuo inter ſimilia, dices igitur, Hector fuit fortiſſimus Troianorum, non Græcorum.

Super-

SVperlatiuum aliquando habet post se genitiuum singularem sed necesse est. vt nomen sit collectiuum.s. vt in numero singulari significet plus vno, vt sunt hæc nomina, populus, plebs, concio, turba, vulgus, & alia similia, poteris igitur dicere. Cæsar fuit potentissimus populi Romani. 169

PErcurres per oẽs casus superlatiuorũ cnm verbis impersonalibus quemadmodnm dicimus fieri oportere, & de participijs & comparatiuis.

De nominibus participijs.

PArticipiũ nomẽ est uterq;, alter, alteruter neuter, neuterque, alia similia, q̃ semꝑ ponũtur ĩ oratione, & vsurpãtur cũ habetur sermo de duobus, & nõ de pluribus. ut est apud Ciceroe necesse est alterutrũ vincere, cioè egliè bisogno, che ò l'uno, ò l'altro uinca, parlãdo di Cesare, Et di põpeo. Ita ẽt dices Qual di uoi due è piu eloquẽte? vter vestrũ ẽ eloquẽtiorũ. Qđ nomẽ participiũ quasi sẽꝑ vsurpatur. cũ ĩterrogatus dices igitur. All'vno et l'altro di uoi due diletta abbracciare le lettere Vtrũq; vestrũ delectat ãplecti litteras. Eodẽ mõ fiet de alijs ꝑdictis cũ semꝑ loq̃mur de duob. hoĩbus, aut de duabus reb. ut si diceres. Tu nõ dai oꝑa nè all'una, nè all'altra lĩgua, ĩtẽdẽdo della greca, et della latina, dices, vtriq; lĩguę ĩcũbis eodẽ mõ ꝑcurres ꝑ oẽs casus cũ verbis ĩ ꝑsonalibus, vt supradictũ est.

NOmina participia sunt quibus vtimur cũ loqmur de pluribus, quam de duobus, vt quis, quisquis, quiuis, quicũq; quilibet nemo nullus, dicemus igitur. Qual de i soldati ascẽderà sopra il muro. Quis militũ ascende murũ. A ciascuno de i soldati piacerà ãdare alla militia. Cuicũq; militũ placebit ire ĩ militiã, et eodẽ mõ de alijs cũ sẽꝑ loquaris. Et ita poteris dicere, Niũ uitio è, che nõ sia stato ĩ Catilina, Nullũ uitiũ est, ꝙ nõ fuerit in Catilina. Et sic de singulis discurrẽdo per casus cũ impersonalibus, ut supra.

De relatiuis accidentalibus.

RElatiua accidentalia sunt, vt qualis, quantus, quod, alia

possumus dicere esse barbara, Et alio modo costructione formandę sunt.

QValis igitur est relatiuum accidentale, Et appello accidentale, quoniam significat accidens, accidens autem nomino id, qđ homini accidit, aut in corpore, aut in animo, in corpore vt albedo, nigredo, in animo, vt malitia, humanitas, crudelitas, & alia accidētia similia. huic relatiuo respondēt nomina, quę significāt accidētia, de quibus fecimus mētionē.

Exempla.

Io son bianco come tu sei. Sum albus, qualis tu es.
Tu sei negro come è tuo fratello. Tu es niger, qualis est tuus (frater.
I tuoi amici son schietti, com'io sono.
Tui amici sunt simplices qualis ego sum.

QVantus est relatiuum quod significat quantitatē, idest accidens, quod habet considerationem ad magnitudinem, & paruitatē, cui respondent nominaque significant magnitudinem, vel paruitatem, & similia. Exempla.

Io son grande come tu sei. Sum magnus, quam tu es.
Gli miei compagni sono piccoli come son'io,
Mei socij sunt parui, quantus ego sum.

QVod est relatiuum, quod significat numerum, cui respondent nomina quę significat numerum, vt duo, tres, quatuor & similia. Exempla.

Io ho tanti moscoli, & tante balle come tu hai.
Habeo tot turbines, & tot pilas quod tu habes.
Noi habbiamo hauuto tanti amici, come tu hai hauuto,
Nos habuimus tot amicos, quod tu habuisti.

ID quod grammatici appellāt quotennis, vt dixi non est uerbum latinū, Et cum latini volebant exprimere rem similē eam exprimebāt hoc modo; vt patebit in exemplis. Exēpla.

Io ho dodici anni come tu hai, Ago annum duodecimum,

quę

quæ natus sum annos duodecim, vel habeo duodecim anno quot tu habes, Vel vt tu, Vel quem tu agis.

Id quod grammatici appellant quotus, cum latini volebant exprimere rem similem, vt si diceres. Io son primo appresso à Cesare come tu sei. Dicebant, obtineo primum locum apud Cæsarem, quem tu etiam obtines. nam idem est dicere in nostra lingua. Io attengo il primo loco appresso Cesare, come tu. Et io son primo appresso Cesare come tu.

De Figuris.

Figura est vitium cũ ratione factum, est autẽ duplex figura constructionis et locutionis, Figuræ constructionis sunt octo. s. prolepsis, sylepsis, siue conceptio, zeuma, synthesis, antiptosis, euocatio synecdoche, & appositio, Prolepsis est attributio proprietatis alicui toti in suas partes diuiso, vt aquilæ volãt, vna sursum, & altera deorsum. In prolepsis requiruntur quinq;. s. totũ, partes eius determinationes partiũ ꝓprietas et ordo. Duplex est prolepsis, explicita, & implicita. Explicita est illa, in qua sunt oĩa requisita, vt cerui currũt, vnus tarde, & alter velociter. Implicita est illa, in qua tacentur aliqua, vt homines inuidẽt, alter, alteri. Syllepsis est diuersarũ dictionũ sub plurali proprietate cõceptio, vt Rex, & Regina albi. In syllepsi requirũtur quinq;. s. dictio cõcipiẽs, dictio cõcepta, copula, proprietas verbi, vel adiectiui pluralis numeri, & ꝙ proprietas cõcordet cũ dictione cõcipiẽte & discordet cũ cõcepta. Quatuor modis fit Syllepsis in genere, in numero, in persona, & in casu. In genere; masculinũ genus concepit fœmininũ, & neutrũ. Verũtamen neutrũ aliquando concipit masculinũ, & fœmininum gratia maioris significati: In numero numerus pluralis concipit singularẽ vt milites, & tribunus currũnt. In persona prima persona concipit secundã, & tertiã vt ego & tu & Socrates legimus, secunda concipit tertiã vt tu

& Socrates curritis. In casu nominatiuo concipit aliū casum cū hac propositione cū vt equus cū asino currunt. Est aūt duplex Syllepsis; directa, & indirecta. Directa est, quæ fit per similes casus vt ego, & tu legimus. Indirecta, quæ fit ꝑ dissimiles casus, vt Andreas mecum currimus. Zeugma est unius proprietatis ad diuersas dictiones facta redditio, ita ꝙ cū uno cōcordet vt ego & tu curro. In zeugmate requirūtur quinq; , aliqua diuersa substātiua, copula, proprietas pluralis, vel singularis numeri redditio proprietatis, vni per priuetis, alteri ꝑ posterius, & proprietas concordet cū illo, cui attribuitur per prius, & discordet cū illo, cui attribuitur per posterius. In tribus accidētibus fit zeugma, in genere, numero, et in persona. Triplex est zeugma à superiori, quū proprietas pręponitur ut curro ego & tu à medio, quū proprietas interponitur, vt ego curro, & tu. ab inferiori, quū proprietas postponitur, vt ego, & tu curro. Synthesis est attributio proprietatis, vni, vel pluribus copulatis, nō gratia vocis, sed significati, vt pars in frustra secāt, & Scipio, & Lelius admirātes. Tria requirūtur in synthesis, vnū subiectū, vel plura, ꝓprietas, attributio ꝓprietatis cōcordās cū significato et discordās ī uoce, ut anser fęta. Fit aūt synthesis in genere, & ī nūero. Antiptosis est attributio, casus pro casu, ad aliq̄ ꝓprietatē, ut de aqua non est in puteo. Tria requirūtnr in antiptosi vnū subiectū vna proprietas ꝙ casu, ponitur pro casu, ut vrbem quā statuo vestra est, idest vrbs. Euocat est attributio proprietas cuidā rei demonstratæ per demōstrans, vt ego Virgilius cano in euocatione requirūt vt quatuor, dictio euocās, primę vel secundę personę, dictio euocata, tertia absentia copulæ proprietas primæ aut secūdę personæ. Expositio est immediata cōiunctio duorū substātiuorum, vt auxiliumq; uiæ veteres tellure recludit thesauros. In expositione requirūtur tria dictio exponēs, idest determinās

dictio

dictio exposita, idest determinata, et proprietas ut animal homo currit. Fit autem expositio tribus de causis. Primo gratia generalitatis restringendę, vt animal asinus currit. Scđo gratia equiuocationis tollēdę, vt canis stella lucet. Tertio causa proprietatis attribuēdę & Cęsar vir fortis, & semper dictio apponēs, & apposita debēt esse eiusdē casus. Synecdoche fit, quū proprietas partis attribuitur toti, vt etiops albus dētes. Tria requiruntur in synecdoche. s. totum pars, quæ semper sit accusatiui casus, & propriet as vt mulier trunca manum.

De patronymicis.

PAtronymicum est illud, ꝙ à proprÿs nominibus patrum, vel aurū deriuatur inodes, & significat filios, vel nepotes cū genitiuo primitiui, ut Aeacides, idest filius, uel nepos Aeaci Abusiue deriuatur à nominibus matrū, ut iliades, idest ilię filius, similiter à regibus, ut Romulides, idest Romanus à Romulo à fratribus, vt phaetontiades, idest sororis phaethontis. Duplex est patronimicū. s. masculinum, & fœmininum. Masculinū sic formatur. Si venit à prima declinatione, formatur à gtō vltima litera in a cōuersa, et addita des vt Anchises anchisæ, anchisiades. Si venit à scđ a declinatione, aut genitiuus est in i, solū, et additur des, vt Priamus priami, priamides, aut ī duo, i, et vltimū, i, mutatur in a, et additur des, vt Męnetÿ, mænetiades. Si vero in ei vertitur ei in, i, longū & additur des, vt Theseus thesei thesides. Si vero à tertia declinatione formatur à datiuo addita des, vt Hector, hectoris, hectori, hectorides, Fit aūt abusio in patronimicis additione, vt Athlas Athlantiades nā debere facere Athlātides diminutione, vt Scipio scipiades deberet. n. facere Scipionides. Patronymica fœminina formantur à masculinis remota de vt Priamides Priamis. Patronymica masculina ab eus noīe in eis uel in is ꝑsæpe faciūt fœminina, vt Peleus, pelides, pelis, peleis, pelidis

dis, vel pelidos. Patronymica masculina sunt semper declinationis primæ, vt, Hectorides Hectoridæ, fœminina vero sunt tertię, ut Hectoridis.

De inchoatiuis.

INchoatiua verba sunt, quæ cum primitiuo uerbo significãt inceptionem, vt ardesco, idest incipio ardere, & orcsco, idest incipio horrere. Formãtur inchoatiua à verbis cuiuscũq; cõiugationis a secunda persona præsentis indicatiui addita co, vt amo amas amasco. ferueo ferues feruesco, gemo gemis gemisco scio scis scisco, prater hio ꝙ facit hisco cum deberet facere hiasco. Omnia quoq; inchoatiua tertiæ coniugationis sunt, & vt plurimum præteritis carent, atque supinis sunt etiam neutra & passiuis carent.

De meditatiuis.

MEditatiua sunt; quę meditationem significant cũ primitiuo, vt amaturio idest meditor amare, lecturio idest meditor legere. Formantur autem meditatiua ab extremo supino addita rio, ut lectum lectu lecturio, esum esu esurio. Omnia autem meditatiua, sunt coniugationis quartæ, & vt plurimum præteritis carent & supinis esurio tamẽ esuriui facit, et habet esuriturus. Neutra etiam meditatiua sunt, & ex se passiua nõ formant.

De frequentatiuis.

FRequentatiua sunt quæ frequentiã verbi significãt ut legito, idest frequenter lego. Frequentiua formãtur ab extremo supino mutata u, in o, vt cursum cursu cursito, domitum domitu domito. Si autẽ sunt primæ coniugationis mutant, a, in i, correptã vt imperatũ imperatu imperito, rogatum rogatu rogito, volatum volatu volito. Si autem præteritũ in gi finitur a secunda persona præsentis indicatiui modi remota, s, & addita to vt lego legis legito, ago agis agito, cogo cogis cogito, quæro tamen quærito non quæsito facit sciscitor, & scito sunt deponentia quamuis scio actiuum sit. vt Virgilius, Tum vero ardemus scitari, & quęrere causas, nosco quoq;, noscito facit,

& sequor,

& sequor, acit sector per syncopam. Omia quoque frequentati ua primæ coniugationis sunt.

De desideratiuis.

SVnt etiam quædam uerba desideratiua, quæ in so desinũt. vt viso, idest cupio videre, facesso, idest cnpio facere.

De diminutiuis.

DIminutiua sunt etiam, quæ in lo desinentia significant diminutionem, vt sorbillo, idest parum sorbeo, & scribillo idest parum scribo sugo sigillo.

De Heteroclitis.

HEteroclitũ nomẽ est illud, quod diuersis modis declinatur ut hoc uas uasis, hęc uasa uasorũ, fit aũt quatuor modis.

Et genus, & numerus, & declinatio casus.
Nomen heteroclitum reddere sæpè solet.

Hęc nomina in singulari numero sunt generis masculini, in plurali vero neutri, vt hic sibilus, hęc sibilia.

Sibilus, & cætus cum tartara, dindyma, auernus.
Supparus, infernus, tęnara balthea iunge.
Est locus, atque iocus, sic menalus, hismarus adde.
Singula sunt maris, at pluralia neutra videbis.
Sępe iocos tamen atque locos pluraliter audis.

Hęc nomina in singulari fœminini generis sunt in plurali vero neutri, vt hęc carbasus & hæc carbasa.

Carbasa, rhetorica, dic altilis, atque supplex.
Pergamus, & topica, simul arbutus, inthyba iungo.
Et zinzania, bucolica, atque georgica, pascua cæte.

Hęc nomina singulariter neutra sunt, pluraliter masculina vt hoc cœlum, hi cœli.

Cœlum cum porro, filum, argos, & astra, capistrum.
Et frenum, mas est pluralis, singula neutri.
Frena tamen vidi sic rastra, & fila leguntur.

Hæc nomina in singulari neutri generis sunt, in plurali fœminini, ut hoc epulum, hęc epulæ.

Est

Est epulum, cæpe cum balnea, vespere neutra.
Singula declines, pluralia fœmina dices.
Balnea sunt, balnæque.

Quædam nomina defectiua sunt, quæ de vsu carent nominatiuis, & vocatiuis singularibus.

Istac vicis, necisque, dapis, precis, & dictionis.
Et frugis, lateris opis omnia sunt sine rectis.
Nex tamen inuenies, cum viscere verbis adde.

Quædam nomina neutra sunt, quæ in plurali carent genitiuis, datiuis, & ablatiuis, vt ora, inuenitur tamen oribus,

Os, es, mel, mare, rus, thus, vrna, ordea dices.
Quæ tibi tres casus tantum pluralia seruant.

Alia noĩa masculina sunt, quæ tãtũ, singulariter declinãtur.

Fumus, cum fimus, sanguis, cum puluere limas.
Aer, sal, pontus sol, mundus, viscus, & æther.
Mascula sunt, quorum raro plurale videbis.

Alia fœminina sunt quę non nisi singulariter declinantur,

Lux, sitis, & tabes, mors, vita, fames quoque labes.
Gloria fama salus, pax, humus cum lue tellus,
Et proles soboles, raro pluralia cernes.
Adde senecta senectus, adde iuuẽta iuuẽtus. Moribus ĩuenies.

Quædã noĩa neutra sunt, quæ tantũ singulariter declinãtur.

Manna, solum, letum, cœnum, pus fasque nefasque.
Lacque, salum, virus, ver, eum, adde necesse.
Seruum, & ador, senium, metalla, negantia fixa,
Est vulgus, pelagus indeclinabile virus.

Hæc noĩa masculina sunt, quæ de vsu tãtum pluraliter, declinantur.

Primates, proceresque soles; cani, atque penates.
Atque fori, manes. liberi; superique, quirites.
Et lemures, fasces, sic inferi singula nunquam.

Quędam fœminina sunt quæ nõ nisi pluraliter declinãtur.

Induciæ,

Induciæ, latebræ, thermæ, indusque Calende.
Manubiæ, nonæ, feriæ cum mundine nuge.
Excubieque, facetiæ, opes, scalæq;, minæque.
Exuuiæ, phalere, illecebre, primitię iunges.
Inficię, insidię, inferiæque, exequięque notabis.
Reliquię, exquiliæ, blanditię, quisque quiliæque.
Cum nuptijs delitię, atq; diuitiæ.
Inuenias latebram, feriamq;.
Singula declines, nunquam pluralia semper.
Quędã nomina neutra sunt, quę tantũ pluraliter declinãtur.
Mœnia cum pondo, præcordia, milia, & exta.
Ilia cum castris magalia, feria, tempe.
Et cum carchesitis, mapalia iungimus arma.
Festaq; diuorum, sponsalia, singula raro.

Notandum est, quod hoc nomen vas in singulari est declinationis tertię, in plurali secundæ.

Vas, vasis, ternę, vasorum vasa secundæ.

Hoc nomen vis in plurali hẽt oẽs casus in singulari tres.

Vis, vim, viq; dabit, totum plurale tenebit. (& celte.
Hęc duo nomina, in ablatiuo solũ de vsu reperiũtur. s. sponte
Tabi vero in genitiuo, & tabo in ablatiuo.

Nõa interrogatiua vt quis, distributiua, vt oẽs, relatiua vt qui, ĩfinita, vt quisq; negatiua, vt nullus, carẽt vocatiuis.

Vnde versus.

Quæ quęrunt, quę distribuunt, referuntq; negantq;.
Infinita quoq;, casu caruere vocante.

Nomina fructum arborum, sunt generis neutri, vt hoc pirum hoc pomum, præter ista, quæ sunt generis fœminini.

Vnde versus.

Arborem, fructum dicemus, neutra notare.
Hæc nux castanea, & iugulans, ficus, oliua.

Auellana ſimul cum bacca, iungimus vua.

Omnia nomina arborum ſunt generis fœminini, Oleaſter tamen Domus Rubus maſcula ſunt. Similiter vero Robor, Suber Balſamum.

Hebenum, Buxũ neutra dicuntur etiã Hebenus, et Buxus. Fluuiorũ nomina, vt plurimũ maſculina ſunt, inueniuntur tamẽ aliqua fœminina, & nõnulla neutra, potiſſimum ſi iungũtur cũ hac dictione flumen, vt flumen Rhenũ, flumen Padũ.

NEpos	tis	ti	il luſſurioſo.
Nepos	tis	ti	lo abiadego.
Nepos	tis	ti	il diſcendente. Vnde verſus.

Dicitur eſſe nepos de nepa luſſurioſus.
Aſt natum gnati poſt natum dic eſſe nepotem.

Callius	li	il calo, che viene ſu le mani.
Callis	li	la via ſtretta.
Collis	lis	il monticello.
Caulis	lis	ogni coſton d'herba.
Caula	læ	la ſtalla delle pecore.
Collum	li	il collo.
Colus	li	la rocha da filare. Vnde verſus.

Duricies carnis. callus callis eſt, via ſtricta.
Eſt montis collis, caulem dic eſſe virentem.
Caula gregem claudit, capitis ſub pondere collum eſt.
Eſſe collum dices, qua fœmina fila reducit.

Radis	dij	la virga del filoſofo.
Radius	dij	la nauicella del textore.
Radius	dij	il raggio del Sole. Vnde verſus.

Filoſofi radius, radios dic eſſe rotarum.
Textoris radius, radij de ſole niteſcunt.

Liber	bri	lo libro.
Liber	bri	la ſcorza dell'arbore.

Liber

Liber	*beri*	*il Dio Baccho.*
Liber	*beri*	*quello, che è nato libero.*
Libertus	*ti*	*quello, ch'era schiauo; & è diuentato libero.*
Libertinus	*ni*	*il figliuolo del liberto. Vnde versus.*

Liber libri codex. & mullio in arbore cortex.
Liber eri baccus, melioq; ligamine natus.
Factus de seruo liber libertus habetur.
Libertinus erit liberto à patre craatus. Hic etiã libertus erit.

Dicit hic auctor, quod verba composita asto st.as faciunt supinum in itum vt insto institum, & resto restitum.

Pręter obsto, & consto, quę faciunt in atum, & pręsto facit pręstitum vel pręstatum. Vnde versus.

Obsto cum consto doctrina supinat in atum.
Cętera dant itum, pręsto formabit vtrunque

Tondo	*dis*	*per segare.*
Cado	*dis*	*per cadere.*
Pedo	*dis*	*per pagare.*
Pedo	*dis*	*per piangere.*
Cędo	*dis*	*per tagliare.*
Tendo	*dis*	*per distendere. Vnde versus.*

Hęc geminunt tundo, cado pẽdo, cum pedo cędo. Et tendo,

Lepor	*ris*	*il bel parlare.*
Lepus	*ris*	*il lepore. Vnde versus.*

Moribus, & verbis, lepor lepus est quoq; syluis.

Vir	*ri*	*l'huomo di trenta anni in suso.*
Vir	*ri*	*il marito.*
Vir	*ri*	*il maschio.*
Vir	*ri*	*l'huomo sauio. Vnde versus.*

Annis, coniugio sexu, virtute vir esto.

Affinis	*nis*	*il parente da parte della moglie.*
Agnatus	*ti*	*il parente da parte del padre.*

Agnatus ti il parēte da parte di madre. Vnde versus.
Coniugis affines, patris agnati, matrisq; cognati.
Amita tæ l'ameda da parte di padre.
Matertere ræ l'ameda da parte di madre. Vnde versus.
Est patris hæc amita soror, est matertera matris.
Patruus ui il barba da parte di padre.
Auunculus li il barba da parte di madre. Vnde versus.
Est patris patruus sed auūculus est genitricis. (d'un fratello.
Amitini norum li germani che sono nati d'vna sorella et
Patrueles lium li germani che sono nati di due fratelli.
Consobrini norum li germani che sono nati di due sorelle.
Vnde versus.
Quos soror, & frater generarunt, dices amitinos.
A patruus vero patrueles scito creatos
Ast consobrinos geminæ genuere sorores.
Sororius rorij il cognato da parte di tua sorella.
Leuir ri il fratello di tuo marito.
Fratria iæ la moglie di tuo fratello.
Glos ris la moglie di tuo fratello, ouer la sorella del marito. Vnde versus.
Ille sororius est quicunque soror mea nubit.
Ipse viri frater leuir; est mulier quoque fratris.
Fratria glos fratris vxor, soror atque mariti.
Cancer cri il gambaro.
Cancer cri vn segno celestiale.
Cancer ris vna infirmitade. Vnde versus.
Hic cancer cri crescit aquis, cœlesteq; signum.
Canceris hoc cancer morbum potes ipse vocare.
Arcus cus cui l'arco delle freccie.
Arcus cus cui la volta dell'vscio.
Arcus cus cui l'arco del cielo.

Arcus

Arcus cus cui ogni circolo. Vnde versus. 125
Pro telis est arcus fornixque vocabitur arcus.
Circulus est arcus irisque suum tenet arcum.
Argaso onis quello che caccia gli asini.
Subulcus ci quello che caccia i porci.
Mulio nis quello che caccia i muli.
Opilio onis quello che caccia le pecore.
Epolus li quello che caccia le capre.
Bubulcus ci quello che caccia i buoi. Vnde versus.
Ductor asellorum sit agaso, suumq; subulcus.
Mutio dux mulis, ouium opilio tibi pastor.
Aepolus est capris dictus, bobusq; bubulcus.
Curriculum aduerbium cito.
Curriculum parum tempus.
Curriculus, vel curriculum, la picinina caretta, ouero il corso paruo. Vnde versus.
Est cito curriculo, si curriculum tibi tempus.
Est spatiũ lus, vel lũ paruũ tu dicito currũ. Ac etiã cursum.
Hospes tis colui che alberga.
Hospes tis colui che è albergato. Vnde versus.
Hospes qui recipit, hospes quæ receptus habetur,
Alumnus ni colui che nutrisce.
Alumnus ni colui che è nutrito. Vnde versus.
Est quoque qui neutri, & qui nutritur alumnus.
Vector ris colui che mena.
Vector ris colui che è menato. Vnde versus.
Qui, vehit & vehitur vecto solet esse vocatus.
Casus sus sui il caso.
Casus sus sui la fortuna.
Casus sus sui il mal auuenimento.
Casus sus sui il cadimento. Vnde versus.

Sex

Sex casus dices fortuna, quę casus habetur.
Euentusque malus, casum dic esse cadenti.

Strabo	*onis*	*colui che guarda in trauerso.*
Orbus	*bi*	*quello che ha fuora gli occhi.*
Orbus	*bi*	*quello che non ha padre.*
Cæcus	*ci*	*quello che ha gli occhi, & non vede.*
Luscus	*sci*	*quello che non ha se non vn'occhio, ouero quello, che debilmente vede. Vnde versus.*

Obliquis spectans oculis tibi strabo vocatur.
Orbe carent orbi, natis, & patribus orbi
Lucis agens Cęcus, frustra gestabit ocellos.

Lar	*ris*	*la casa.*
Lar	*ris*	*il fogolare.*
Lar	*ris*	*il Dio di casa.*
Lar	*ris*	*il fuoco.*
Lar	*ris*	*le cose sante ascose di casa. Vnde uersus.*

Lar domus esto tibi, Deus ipse domesticus est lar.
Lar focus, atque ignis necnon penetralia sacra.

Stips	*pis*	*il dinaro.*
Stipes	*tis*	*il tronco dell'arbore.*
Strips	*pis*	*la radice.*
Stirps	*pis*	*la progenie. Vnde versus.*

Stips stipitis est numus, stipitis, stipes arbore truncus.
Hic, aut hęc stirps est radix, & clara propago.

Prunus	*ni*	*l'arbore della brogna.*
Prunum	*ni*	*il frutto della brogna.*
Pruna	*nę*	*la brasa.*
Bruma	*me*	*i piu curti dì dell'anno.*
Pruina	*nę*	*la pruina. Vnde versus.*

Prunus habet prunum; sed prunam flamma perurit.
Pars anni breuior bruma tegit arua pruina.

Cardo	nis	il polego, & il termine.
Carduus	ui	il garzo, che nasce ne i campi.

Cardinis in porta cardo atque est limes in agro.
Cardus est herba.

Fundus	di	la possessione.
Funda	dæ	la fronza.
Fundum	di	il fondo. Vnde versus.

Fundus ager, sed funda iacit infima fundum.

Talus	li	il dado.
Talus	li	il giuoco de i dadi.
Talus	li	il calcagno. Vnde versus.

Talus taxilus, ludus, pars in pede talus.

Palma	mæ	la palma della mano.
Palma	mæ	lo arbore che si chiama palma.
Palma	mæ	la vittoria. Vnde versus.

Palma manus, arbor palma est, victoria palma.

Pecten	nis	il pettine della lana.
Pecten	nis	il pettine della tela.
Pecten	nis	il pettine de i capilli.
Pecten	nis	il petenecchio.
Pecten	nis	uno pesso.
Pecten	nis	l'ordine del ballo.
Pecten	nis	il pettine donde si sona la cithera.

Vnde versus.
Pecten agit telas, lanam simul, atq; capillos.
Pubes inferior piscis, atq; ordo choreę.
Est pecten citharę.

Hesperus	ri	la stella che pare da sera.
Lucifer	ri	la stella che pare la mattina.
Venus	ris	la stella che pare di notte, & di dì.

Vnde versus.

Hesperus in sero dicatur mane vocetur.
Lucifer, ac venus semper noctesque, diesque.

Torus	ri	la pelle che pende dalla gola a i buoi.
Torus	ri	la cadrega di paglia.
Torus	ri	il letto.
Torus	ri	la polpa. Vnde versus.

Esse toros dinas palearia, in corpore pulpas.
Et sedes torus, & pro lecto sæpe vocatur.

Hora	ræ	l'hora.
Ora	ræ	la contrada, ouero friso. Vnde versus.

Aspires oram partem appellando dici.
Si non aspires, limbum notat, & regionem.

Prora	ræ	la parte dinanzi della naue.
Puppis	is	la poppa della naue.
Carina	næ	il fondo della naue.
Ratis	tis	la sponda della naue.
Classis	sis	la moltitudine della naue. Vnde versus.

Prora, prior puppis, pars ultima, & ima carina.
Dic latus esse ratem, & ligna natantia iuncta.
Naues collectas plures, tu dicito classem.

Plaga	gæ	la piaga.
Plaga	gæ	la contrata.
Plaga	gæ	la rete. Vnde versus.

Dic vulnus plagam regio, plaga, vel plaga rete.
Produces primum debet breuiare secundum,

Auris	ris	l'orecchia dell'huomo.
Auricula	læ	l'orecchia de gli animali. Vnde versus.

Aures dic hominum dic auriculas reliquorum.

Vngula	læ	la vnghia de gli animali.
Vnguis	is	la vnghia dell'huomo, & de gli animali. Vnde versus.

Vngula

Vngula de brutis, de cuctis dicitur vnguis.
Genitiuo huius opis, l'adiutorio.
Nominatiuo hæc ops, la terra.
In plurale vero le ricchezze, ouero l'aiutorio. Vnde verſus.
Auxilium deſignat opis ops, terra vocatur.
Diuitias opibus ſimul auxiliumq; notato.
Lens dis la lendina.
Lens tis la lenticchia.
Lentigo nis la lenticchia, che viene nella faccia.
Vnde verſus.
Lens lendis capitis, lens lentis conuenit ori
Lentigo in facie, nota ſit rubicunda vocata.
Vita tæ la vita.
Vita tæ la binda.
Vita deriuatur à viuo, & vita à vincio. Vnde verſus.
Vita fouet corpus, conſtringit vita capillos.
Viuo facit primum, deriuat vincio vitam.
Acies ei la lume dell'occhio.
Acies ei il filo del cortello.
Acies ei la ſquadra. Vnde verſus.
Eſt acies oculi, ſed acumen ſit tibi cultri.
Et bello ſtructas acies potes ipſe vocare.
Vindicta ctæ la vendetta.
Vindicta ctæ la verga del Podeſtà. Vnde verſus.
Vltio vindicta ſit, & pretoria virga.
Forſex cis la forſice.
Forceps pis il ſorueſe donde ſi taglia il ferro.
Forpex cis la forſecina del Barbiero. vnde uerſus.
Fex eſt filorum ceps ferri, pexq; pilorum.
Amurca cę la fezza dell'olio.
Fex cis la fezza delle altre coſe. Vnde uerſus.

Fex eſt de reliquis, olei dicatur amurca. Continue ſemper.
Continuo in continente. Vnde verſus.
Contine ſemper, ſit continuo tibi ſtatim.

Torrens ris il fiume che creſce per pioggia.
Torris ris il tizone. Vnde verſus.
Imbribus eſt torrens, ſed lignum eſt torris aduſtum.

Manus us le mani.
Manus us la compagnia.
Manus us la poſſanza. Vnde verſus.
Corporis eſt membrum manus, & turma, poteſtas.

Glis ris il giro animale.
Glis ris la terra tegnente.
Glis ſis la bonaga. Vnde verſus.
Glis animal, glis terra tenax, glis lappa vocatur.
Prima tenet gliris, tis altera, tertia gliſſis.

Sors tis lo aduenimento.
Sors tis il cauedale.
Sors tis la fortuna.
Sortes in plurali, la reſponſione de gli Dei. Vnde verſus.
Sors notat euentum, ſinat quoque ſors capitale.
Sors eſt fortuna, ſortes reſponſa deorum.

Mola læ la mola da macinare.
Mola læ la farina che vſauan li antiqui ne i ſacrificij.
Moles lis la grandezza.
Moles lis il peſo. Vnde verſus.
Grana molo molis, in ſacris mola multa farina.
Eſt magnitudo moles, tibi ſit moles quoque pondus.

Falx cis la ranza.
Fax cis la facella.
Faux cis la ganaſſa.
Hoc fas fas la coſa licita. Vnde verſus.

Falx metit, est ardet fax faux vtraque mandit.
Fax neutri generis significat licitum.
Thetis dis la madre di Achille.
Tethis thyos la moglier del mare oceão. Vnde uersus.
Dic thetis & thetidis si mater habetur Achillis.
Oceani coniunx Tethis si tethyos addis.
Hirundo ni la rondine.
Hirudo nis la suza sangue.
Arundo nis la canna. Vnde versus.
Ales hirundo canit nat hirudo mouetur arundo.
Tigris gris est fluuius
Tigris gris, uel dis, est animal. Vnde versus.
Tigris gris fluuius, sed tigris belua gridis.
Hic populus li il popolo.
Hęc populus li la piopa Vnde versus.
Populus hęc arbor, populus hic unio gentis.
Aler rius vno di due.
Alter rius un'altro.
Alter rius il secondo. Vnde versus.
Alter patitur alium notat, atque secundum.
Lacteo ctes per tettare.
Lacto ctes per alattare. Vnde versus.
Lacto lac sugo lacto lac præbeo nato.
Conus ni il frutto della cipressa.
Conus ni il penachio.
Caßis dis la corazza ouero elmetto.
Cassius sis la tauola. Vnde versus.
Cupreßi fructus conus, estque in casside christa.
Caßis idis galea stant captę in cassę farinę.
Clauus ui il chiodo, & il timone della naue.
Clauis uis la chiaue.

Claua	uæ	la mazza.	Vnde versus.

Clauis claustra aperit infligit vulnera claua.
Clauus constringit tabulas nauemque gubernat.

Penna	næ	la penna donde si scriue.	
Pœna	næ	la pena.	(versus.
Pinna	næ	la rete, ouero somità del muro.	Vnde

Penna volat, pœna punit, pinna est tibi rhete.
Pinnam & pinnaculum muri dic esse cacumen.

Religio	nis	la paura.	
Religio	nis	la riuerentia de i Dei.	Vnde versus.

Religio tibi fit metus & veneratio diuum.

Fastidium	di	il fastidio.	
Fastidium	gij	la somità di ogni cosa.	Vnde versus.

Sunt fastidia tedia sunt, & fastidia celsa.

Hoc tergũ	gi	la spalla dell'huomo.	
Hoc tergus	ris	la spalla de gli animali, & aliquando etiam tergus significa la pelle voda.	Vnde versus.

Est hominis tergum, sed habebit bellua tergus.
Primum dat tergi, sed tergoris esto secundi.
Interdum vacuas dicemus, tergora pelles.

Sinciput	tis	la parte dinanzi del capo.	(versus.
Occiput	tis	la parte di dietro del capo.	Vnde

Sinciput anterior capitis pars dicitur esse.
Occiput est partem capitis dic posteriorem.

Ministeriũ	rij	il mestiero che fa il seruo.	
Mysterium	rij	il mestiero del santo.	Vnde versus.

Dico ministerium famuli, mysteria sacra.

Hoc exemplar	ris	il libro donde si piglia esempio.	
Hoc exemplũ	li	il libro che si scriue.	Vnde versus.

Exemplar liber est, exemplum summis ab illo,

Lustrum	stri	il spatio di cinque anni.

Lustrum

Lustrum ſtri il letto delle beſtie.
Luſtrum ſtri il circuito.
Luſtrum ſtri la purgatione. Vnde uerſus.
Quinque annos luſtrum dic, atque cubille ferarum.
Circuit vſque ſimul, purgatio ſit quoque luſtrum.
Luſtro as per illuſtrare.
Luſtro as per purgare.
Luſtro as per guardare à torno. Vnde verſus.
Clarificat purgat, circunſpicit omnia luſtrat.
Ius iuris il brodo.
Ius iuris la ragione.
Ius iuris la poſſanza. Vnde verſus.
Igni ius coquitur, ius rectum, iusq́ue poteſtas.
Eſt neutri generis iuris habet in genitiuo.
Cura ræ l'amore.
Curę rarum in plurali i penſieri. Vnde uerſus.
Cor urunt curę, ſed curam dicis amorem.
Hoc vulnus ris la piaga ch'è fatta con le mani.
Hoc vulcus ris la piaga che naſce da per sì. Vnde verſus.
Illatum vulnus innatum dicitur vlcus.
Tempus ris la tempia del capo.
Tempus ris il tempo.
Tempus ris la commodità.
Tempus ris l'aere.
Tempus ris la compra delle coſe. Vnde verſus.
Pars capitis tempus, ſpatium dic eſſe dierum.
Commoditas aer, dicetur et emptio rerum.
Hęc acus cus la guchia da cuſire.
Hoc acus eris il granzo. Vnde verſus.
Hęc ſutoris acus ſit quartę, fœmineumq́ue
Hoc agus, atque aceris ternę eſt purgatio grani.

Lima me la lima.
Limus mi il fango
Limis mis la cosa torta
Limen nis lumedal dell' vscio
Lime tis il termine, ouero il sentiero che va per li campi. Vnde versus.
Lima terit ferrum, sed limus sit tibi cenum.
Obliquus limis, sed continet hostia limen.
Terminus est limes, dicitur semita limes.
Examen nis la sottile interrogatione che fa il Iudice.
Examen nis il samo delle aue
Examen nis la lingua della bilanza. Vnde versus.
Iudicium dices examen prospicientis.
Est examen apum collectio lingua bilancis.
Examino as per ammazzare.
Examino as per interrogare come fa il Iudice. Vnde versus
Occido examino, iudes examinat equus.
Patulus la lum la cosa che stà sempre aperta come (la orecchia.
Hic & hec & hoc patens, cosa che serra & apre, come gli occhi. Vnde uersus.
Aures dic patulas, oculos appello patentes.
Teres tis cosa rotonda, e lunga come vna hasta.
Rotundus da dum cosa rotonda come vn pomo.
Vnde versus.
Sunt Asie teretes & poma rotonda vocamus.
Assiduus dua duum cosa ricca,
Assiduus dua dum cosa attenta. Vnde versus.
Assiduus diues simul atque intentus habetur.
Specula le il luogo donde possiamo vedere da lungi.
Speculum li il specchio. Vnde versus.
Prospicit à longe hæc specula, hoc speculum tibi licet.

Lustrum

Iustitia tię la iustitia.
Iustitium tij il tẽpo che non si tien ragione. Vnde uersus.
Iustitia est virtus, iustitium ius tacet vrbis.
Dicit hic auctor ꝙ sunt quattuor verba quę retinent sensum presentis, & preteriti, & sunt odi, noui, cepi, meminique.

Vnde versus.

Bis duo sunt odi, noui, cœpi, meminique,
Quę retinet sensum presentis preteritique.
Stagnum gni l'acqua che sta ferma.
Stamnum ni il stagno, sed potest significare utranque.

Vnde versus.

Stans aqua fit stagnum, sed stamnum dico metallum.
N g describis primum, n duplici secundum.
Esse tamen stagnum vere tu dicis vtrunque.
Flagro gras per ardere.
Fragro gras per mandare odore. Vnde versus.
Quæ flagrant ardent; quod fragrat mittit odorem.
Chorus ri la compagnia.
Corus è un vento. Vnde versus.
Turba scito chorum, sed ventat in aere corus.
Moriger ra rum colui che uuole q̃llo che vuol l'altro.
Moratus ta tum cosa accostumata.
Morosus sa sum cosa fastidiosa. Vnde versus.
Moriger est ille, quem dicimus obsequiosum.
Quique bonos mores agit, hic moratus habetur.
Atque homo difficilis, querulus morosus habetur.
Oblitus ta tum cosa desmentegata.
Oblitus ta tum cosa spegazata. Vnde versus.
Immemor oblitus tibi fœdus & oblitus esto.
Obliuiscor habet primum, obliuio sume secundum.
Argutus ta tum cosa scaltrita.

Argutus ta tum cosa sonora.
Argutus ta tum cosa curta. Vnde versus.
Est breuis argutus. est calidus, atque sonorus.
Lentus ta tum cosa pigra.
Lentus ta tum cosa ociosa.
Lentus ta tum cosa che si piega, & quando componitur significat cosa piena. Vnde versus.
Pigrum flexibile, otiosum lentus tibi monstrat.
Et si componas plenum signare videbis.
Discrimen nis la differentia, etiam significat lauertese.
Discrimen nis il pericolo. Vnde versus.
Fert tria discrimen distantia glabra periclum.
Inuidus quello che porta inuidia.
Inuidiosus, quello à chi è portato inuidia. Vnde versus.
Inuidus ipse dolet, gaudet inuidiosus habendo.
Collega gę il compagno in officio.
Comes tis il compagno in càmino.
Socius cij il compagno in fatica.
Sodalis lis il compagno a tauola.
Aequalis il compagno in amore, e in età. Vnde uersus.
Collegam facit officium comitem via iungit.
Ipse labor socium tenet, dabit esca sodalem
Ast amor ęqualem pariter tempusq; notabunt.
Dicit hic auctor, quod quinq; sunt nomina, quę possunt facere nominatiuum in or, & in os, & sunt ista labor, vel labos, legor, vel lepor, odor, vel odos, honor, uel honos arbor, vel arbos. Vnde versus.
Sunt & in or, & in os, quędam facientia rectos.
Et labor, atque lepos, odor ac honor, additur arbos.
Dicit hic auctor, quod inueniuntur quatuor nomina, quę possunt terminari in er, vel in is, in nominatiuo & sunt ista,
Vomer,

Vomer, vel vomis, puluer, vel puluis, ciner, vel cinis, cucumer, vel cucumis. Vnde versus.

Ista suis & in er, & in is sunt nomina rectis
Vomer cum puluer, sic ciner atque cucumer.

Occido	dis	per amazzare.
Occido	dis	per morire per se. Vnde versus.

Qui necat occidit, moriens ast occidit ipse.
Primo cædo facit, cado vult formare secundum.

Opperior	iris	per aspettare.
Operior	ris	per tenir celato. Vnde versus.

Expecto opperior, operit secreta tegendo.
Primam p duplicat, simplex describe secundo.

Stemma	tis	la gentilezza.
Stigma	tis	il bollo.
Schema	tis	l'habito, ouero la figura del parlare.

Vnde versus.

Stemma est nobilitas, stigma est puntura vocanda.
Schema habitum dices atque in sermone figuram.

Fero	ers	per portare.
Fero	ers	per monstrare.
Fero	ers	per sostenire.
Fero	ers	per dare.
Fero	ers	per dire.
Fero	ers	per hauere.
Fero	ers	per desiderare.
Fero	ers	per turbare.
Fero	ers	per menare.
Fero	res	per venire alle mani. Vnde versus.

Fert geri ostentat, patitur dat dicit, habetque.
Fert cupit, & turbat, ducit confligit in armis.

Aruum	ui	il campo.

Fruum

Fruum ui la herbetta.
Vruus ui il solco. Vnde uersus.
Est ager hoc arum, granum eruum, sulcus & vruus.
Cogito tas per pensare.
Excogito tas ꝑ pēsare, & ꝑ trouare. Vnde uersus.
Cogitat iste putans, reperit, qui excogitat vllum.
Admitto tis per riceuere.
Admitto tis per peccare.
Admittit tis per perdere. Vnde versus.
Admittit cū d recipit, sine d quoq; ꝑdit. Peccat et admittit.
Oro as per pregare
Exoro as per impetrare. Vnde versus.
Orat qui rogat, exorat qui vendicat vllum,
Dicit hic auctor, quod sunt quattuor verba, quę apocopen patiuntur in imperatiuo, & sunt ista, dic pro dice duc, pro duce, fac pro face, fer pro fere. Vnde versus.
Dic, duc, fac & fer cognosces apocopata.
Pro dice, duce pro face, pro quoque fere.
Aestus stas il boimento del sole.
Aestus stus il boimento del mare. Vnde versus.
Aestu sit salis feruor motusque marinus.
Condo dis per ascondere.
Condo dis per fare
Condo dis per sacrificare. Vnde versus.
Condit qui celat, facit, & dijs, consecrat ipsis:
Serra rę la resega.
Sera rę la seradura. Vnde versus.
Lignum serra secat sera continet hostia clausa.
R geminans primo simplex describe secundo.
Consto stas per esser composto.
Consto stas per eßer manifesto.
Consto

Consto stas per esser diritto.
Consto stas per star in piede.
Consto stas per comprare. Vnde versus.
Constat compositum est manifestum dicito sæpe.
Constat & erigitur; & constat stare putatur.
Constat & estemptum.
Prænomẽ est illud quod ponitur alicui cã differẽtię, ut Gneus.
Nomen est illud quod ponitur alicui a natiuitate vt Paulus.
Agnomen est illud, quod ponitur alicui ab euẽtu, vt Creticus.
Cognomen est illud, quod ponitur alicui causa cognationis, vt Scipio. Vnde versus.
Quod differre facit, pręnomen dicitur esse.
Ast nomen proprium positum sibi vendicat omnis.
Cognomen vero genus & cognatio ponit.
Quod dabit euentus, agnomen iure notabis.
Vt Gneus Paulus, & Scipio Creticus extat.
Cogo gis per constringere.
Cogo gis per molgere.
Cogo gis per sottomettere.
Cogo gis per ricogliere.
Cogo gis per accrescere. Vnde versus.
Cogit qui stringit, cogit quique vbera mulget.
Et cogit subegit, sic colligit, & simul auget.
Pometum ti quel luogo donde che nascono i pomi.
Pomarium ris quel luogo dõde si gouernano i pomi.
Pomœrium ris quello orto, che è appresso a i muri della Cittade. Vnde versus.
Pometum pomos, pomaria poma reseruant.
Mœnia post loco positos pomeria dices.
Hæc malus lo arbore che produce i pomi.
Hic malus li il legno della naue. Vnde uersus.

Malus mala creat, sed gesta carbasa malus.
Ager gri il campo.
Ager ris il terragio. Vnde versus.
Semen ager recipit, sed terra extollitur ager.
A breuis primo, g duplex scribe secundo.
Mentior tiris, per fare la bugia ingannando alcuno.
Et dicere mēdacta per fare la bugia nō sapēdo. Vnde uersus.
Mentitur fallens mendacia dicit oberrans.
Amo as per amare grandemente.
Diligo gis per amare manco. Vnde versus.
Hic vehementer amat diligit iste minus.
Gallus li il franzoso.
Gallus li il gallo.
Gallus li il sacerdote di Cybele. Vnde versus.
Dic gallos gentem, gallinam gallus habebit.
Atq; sacerdotem Cybelis tu dicito gallum.
Cano nis per descriuere.
Cano nis per indouinare.
Cano nis per cantare.
Cano nis per laudare. Vnde versus.
Carmina qui scribit canit, & qui fata prophetat
Quiq; canit cantat, laudans actaq; virorum.
Arceo ces per commouere.
Arceo ces per costringere. Vnde versus.
Arceo cum moueo, cum cogo arcere vocabo,
Prothesis est figura, quæ fit quando aliquid additur in principio dictionis, vt gnatus pro natus.
Apheresis est figura, quæ fit quando aliquid remouetur de principio dictionis, vt mitte pro dimitte.
Syncopa est figura, quæ fit quando aliquid remouetur de medio dictionis, vt Deum pro Deorum.

Epenthesis

Epenthesis est figura, quæ fit, quando aliquid additur in media dictionis vt induperator pro imperatur.
Apocope est figura quę fit, quando aliquid remouetur in fine dictionis, vt fac pro fare.
Paragoge est figura, quæ fit, quando aliquid additur in fine dictionis, vt farier pro fari, Vnde versus.
Prothesis apponit caput quod aphęresisque aufert.
Syncopa de medio tollit quod epenthesis audiet.
Aufert apocope finem quem dat paragoge.
Lego as per mandare, & far testamento.
Vnde Iuuenalis Legat omne capis, &c.
Ligo as per pigliare. Vnde versus.
Le primum longat, li curtam pone secundo.
Legat, qui mittit ligat hic, qui vincula nectit.
Iste est similis tibi, costui t'assomiglia nella fazza.
Iste est similis tui, costui ti simiglia ne i costumi. Vnde versus.
Ille tibi similis, quisquis facie ęquiparatur.
Ille tu similis, qui moribus ęquiparatur.
Fugo as per cazzare, et per far fuggire altri.
Fugo gis per fuggire. Vnde versus.
Qui fugat expellit, fugit hic discrimina vitans;
Pulso sas per sonare, ouer per battere.
Propulso sas per discacciare. Vnde versus.
Pulso sonans, pulso feriens, propulso repellens.
Vitis tis la vite.
Vinea neę la vigna, & vno instrumento di battaglia. Vnde versus.
Truncus erit solus vitis, sit vinea plures.
Ac instrumentum dicetur vinea belli.
Ago gis per rendere.
Ago gis per fare.

Ago	gis	per dire.
Agis	gis	per menare.
Ago	gis	per trattare.
Ago	gis	per ſeguitare da lungi. Vnde verſus.

Signat ego recito facio refere quoq; dice, Et tractor in ſector

Plango	gis	per piangere.
Plango	gis	per battere il petto. Vnde verſus.

Qui plangit plorat, plangit qui percutit ora.

Alga	gæ	l'herba che naſce nel mare.
Vlua	uę	l'herba che naſce in altri paludi. Vnde verſus.

Dicitur alga muris, ſed dicitur vlua paludis.

Anima	mæ	la vita
Anima	mæ	il vento
Anima	mæ	l'acqua
Anima	mæ	l'anima
Anima	mæ	il fiato
Anima	mæ	la ira Vnde verſus.

Die animam vitam, ventum atq; halitus oris.
Eſt animus atq; ira ſimul.

Parco	cis	per ſeruare, o per tenire à mano
Parco	cis	per perdonare. Vnde verſus.

Qui ſeruat parcit, deniam vnas is quoq; parcit.

Via	uiæ	la uia
Via	uiæ	la ragione.
Via	uiæ	la vſanza. Vnde verſus.

Etiam aliquando accipitur pro cauſa.
Eſt via qua vadis, ratio via, dicis & vſum.

Vero	ris	per tirare.
Vero	ris	per uoltare, e per ſpezzare, vel mõdare

Etiam aliquando vero Porfirio accipitur. Vnde verſus.

Vero

Vero trabo, verro uerto, uerro quoque mundo
Halo as per fidare & habet a longam.
Alo lis per nutrire, & habet a breuem
Vnde uersus
Halat qui spirat, alit quum præbeat escam.
Primum longato, debes breuiare secundum,
Frons tis il fronte della testa,
Frons dis la frasca dell'arbore,
Fons tis la fontana, Vnde uersus
Frons frontis capitis, frons frondis dic arboris esse.
Est aqua fons maris, sed fœmina cætera dices.
Incuso sas per accusare vno maggior di se
Accuso sas per accusare uno inegual di se. Vnde uersus
Maiorem incuso, paruos accuso, paresque.
Vaco cas per intendere.
Vaco cas per dare loco.
Vaco cas per seruire.
Vaco cas per soprastare.
Voco cas per esser licito.
Vaco cas per mancare.
Vaco cas per nodare Vnde uersus
Intendit, cessat, seruit, vacat, & super instat.
Et licet, atque caret, & uacuere solet.
Periclum li la proua.
Periculum li il pericolo, Vnde versus.
Discrimen dices, atque experimenta periclum.
Primum dat pero, prior, uel pira secundum.
Differentia est inter hoc aduerbium eminus, & cominus.
Eminus significat dalla lunga.
Cominus significat da presso. Vnde uersus
Eminus a longe, sed cominus ad prope signat.

Emanus est primo, sed comanus esto secundo.
Notus ti vn vento.
Notus ti il bastardo.
Nothus ta tum cosa conosciuta.
Vnde versus
Dic austrum esse notum, nothus est pellice natus.
H fugit primum, tamen aspirando secundum.
Antiquus, cosa gentile. Antiquus, cosa vecchia.
Antiquus, cosa cara Vnde versus
Nobilis antiquus, vectus est, & carus habetur.
Saltem al mancho
Saltim, a salto, à salto. Vnde versus
Saltem siminus, & si saltas dicito saltim.
Dicit auctor, quod istis quinque modis fingitur filius Veneris Cupido deus amoris. Vnde versus
Cæcus & alatus nudus puer & pharetratus.
Isti quinq; modis dominus monstratur amoris.
Amoueo es per mouere.
Admneo es per aggiugnere Vnde versus
Amouet e longa, coniungit qui admouet vllum.
D careat primum, sed d tu scribe secundum.
Ala læ l'ala, ouero la squadra di gente d'arme
Ales vcello, & la ucella Vnde versus.
Ala volat turma est equitum volucrisq; sit ales.
Fœminei generis primum est, commune secundum.
Dicit hic auctor; quod sunt quinque fluuij in inferno . s. Stix Acheron, Lethe, Cocytus, Phlegeton.
Styx est fluuius, qui ducit odium, & tristitiam.
Lethe est fluuius, qui ducit obliuionem.
Cocytus est fluuius, qui ducit luctum.
Phlegeton est fluuius, in quo semper ardent animæ.
Vnde

Vnde versus.

Styx, Acheron, Lhete, Cocytus, cum Phlegetonte.
Odit, tristatur, dedi∫cit, luget, & ardet.

Hæc classis, ∫is, quella parte del popolo di Roma.
Classis, ∫is, la moltitudine delle naui.
Clasis, ∫is, la compagnia. *Vnde versus.*

Pars populi classis, ratum collectio turma.

Ambitus ta tum co∫a serrata di cerchio.
Ambitus ta tui il desiderio d'honore. *Vnde versus*

Ambitus clausus sed ambitus optat honores.
Mobile sed primum, sed fixum dico secundum.

Libo bas per far sacrificio.
Lito as per placare. *Vnde versus*

Qui sacra fert, libat, litat hic qui numina placat.

Lætus ta tum co∫a grassa.
Lætus ta tum co∫a abondante,
Lætus ta tum co∫a piena,
Lætus ta tum co∫a presta.
Lætus ta tum co∫a allegra,
Latum ti la morte. *Vnde versus*

Fertilis est lætus pinguis, sic dicito plenum. Atque alacrem.
Est lętus gaudens, sed mortem dicito lætum.
Diphthongum primis, sed e simplex scribe secundo.

Loco as per mettere.
Loco as per maritare.
Loco as per affittare.
Loco as per allogare. *Vnde versus*

Qui locat, hic ponit, locat hic quinque maritat.
Atque parat pretijs, & iam facienda locamus.

Annuo is per fare cigno con la bocca, ouero con il na∫o.
Nuto as per fare cigno con la testa, ouero cō gli occhi.

Vnde versus.

Annuit, atque nuit, si labro, aut nare nota quid.
Ast nutat capite tremulo, sic nutat occello.

Puer ri il famiglio.
Puer ri il putto.
Puer ri il maschio. Vnde versus

Dic famulum puerum, puer ętatem tibi signat.
Atque marem puerum, dicemus sępe notare.

Propter significat causam.
Propter, appresso. Vnde versus

Dat Causam propter, sed iuxta dicito sæpe.

Scintila læ la fauilla viua.
Fauilla læ la fauilla morta. Vnde versus

Est ardens, scintilla, carensque callore fauilla.

Consequor ris per acquistare,
Consequor ris per mandare ad executione,
Consequor ris per exprimere. Vnde versus

Consequor acquiro simul exequor, exprimo quicquam,

Procul da longi, Procul, dapresso;
Procul dubio, senza dubio. Vnde versus

Est procul à longe, dices procul & propè sæpe.

Laxo as per largare,
Laßo as per affaticarsi. Vnde uersus

Qui laxat largat, lassat, qui membra fatigat.

X primum quærit ss duplici scribe secundo,

Dicit hic auctor, ꝙ nomina tertiæ declinationis terminata in is habentia genitiuum similem nominatiuo vt nauis, & nomina tantum pluraliter declinata, vt tris, & nomina terminata in er, vt imber, in, ns, vt pons, in rs, vt pars faciunt in accusatiuo pluralis in is. Vnde versus

Cum tenet is, rectus, similem formando secundum,

Sæpius

Sepius is finit pluralem tertia quartum.
Pluralesq; vel, er, ns, coniungitur rs.
Nauis, tris, imbris, pontis, sic dicito partis.
Rarius is reliqua, plus pluris, lis quoque litis.

Peto tis per domandare cose gratiose.
Posco scis per domandare cose debite.
Flagito tas per domandare arditamente. Vnde versus
Gratia petit, poscit debita sed flagitat ardens.

Dicit hic auctor, quòd ista nomina impetus, dies, nox, faciunt ablatiuum in e, vel in u. Vnde versus
Impetus, atque dies, nox, dant e, vel u, tibi sexto.

Pria ræ la meda delle legne.
Bustum sti la meda, quando è brusada.
Rogus gi la meda quãdo è dentro al fuoco. Vnde versus
Est pria congeries lignorum, combustaque busta,
Ardentesque rogos subiecto dicimus igne.

Haurio ris per trare vino, o acqua,
Haurio ris per sorbire.
Haurio ris per beuere.
Haurio ris per guardare.
Haurio ris per vdire.
Haurio ris per ferire. Vnde versus
Haurit, dic vacuat sorbet, bibit, aspicit, audit. Atq; ferit.

Vas dis la segurtà.
Vadum di il guazzo.
Vas sis il vasello. Vnde versus
Vasq; vadis spondet vadum fluuij est breuis vnda;
Vas vasis retine.

Vado dis per andare.
Vador ris per far securtà. Vnde versus
Vadit, qui pergit, vadantur danda promittens;

Ciuitas tis la moltitudine de i cittadini.
Vrbs bis il muro della Città. Vnde versus
Ciuibus est ciuitas, sed mœnia dicimus vrbem.
Latex cis l'acqua.
Latex cis il vino. Vnde versus
Dicis aquam laticem, venis vel fonte latentem.
Estque latex vinum lateat, quia, vase vel vua.
Fraus dis lo inganno.
Fraus dis il pericolo. Vnde versus
Fraus dolus est etiam fraudem dic esse periculum.
Consolatus ti quello à chi è domandato consiglio.
Consultor ris quello che domanda consiglio.
Consultum ti quella cosa che è domandata in consiglio. Vnde versus
Consultus petitur, petit hic consultor habendus.
Quod vero petitur, consultum est iure vocandum.
Vindex cis q̃llo che fa la uendetta del mal che dee auuenire.
Vltor ris quello che fa la vendetta del passato.
Vnde versus.
Vindex dicetur, ventura pericula pellens.
Prçteritumq; malum, qui punit, dicitur vltor.
Facinus oris il fatto.
Facinus oris la ribalderia. Vnde versus
Est factum facinus, facinus scelus esse memento.
Fœta tæ la donna grauida.
Fœta tæ la donna che ha partorito. Vnde versus
Fœta notat plenam, dicta estq; puerpera fœta.
Furtum ti lo aguato.
Furtum ti lo stupro.
Furtum ti la rapina. Vnde versus
Insidias furtum stuprum dic atque rapinam.

Hara

Hara	ræ	la stalla delle pecore.
Ara	ræ	lo altare. Vnde versus.

Est hara porcorum, venerabilis ara deorum.
Prima breuis h habet longa, est sine h secunda.

Hic dicit auctor, quod ista tria verba possunt esse tertiæ; & quartæ coniugationis, videlicet morior, riris, vel eris. Orior, riris, vel oreris. Potior potiris, vel poteris.

Vnde versus

Hæc tria si dicas orior, morior, potiorque.
Declinando potes, iris vel eris reperire.

Zephirus	ri	vn vento da Occidente.
Eurus	ri	vn vento da Oriente.
Auster	ri	vn vento da Mezo dì.
Boreas	reæ	vn vento da Settētrione. Vnde versus

Spirat ab occasu zephirus, fuit eurus ab ortu.
Austrum dant syrtes, boream septentrio mittit.

Cedo	dis	cessi	cessum, per dar loco.
Cado	dis	cecidi	cassum, per cadere.
Cædo	dis	cecidi	cęssum, per tagliare.

Vnde versus.

Cedo facit cessi, cecidi cado, cędo cecidi.
Cedo facit cæssum, cado casum, cædoque cæsum.

F I N I S.

VENETIIS,
Apud Altobellum Salicatium,
M D LXXIII.

